

CEZA İNFAZ KURUMLARINDA GERÇEKLEŞTİRİLEN MANEVÎ REHBERLİK VE DİN HİZMETLERİ ÜZERİNE NİTEL BİR ARAŞTIRMA (KAYSERİ ÖRNEĞİ) A QUALITATIVE RESEARCH ON SPIRITUAL GUIDANCE AND RELIGIOUS SERVICES IN PRISONS (KAYSERİ CASE)

MUHAMMED ESAT ALTINTAŞ
DR. ÖĞR. ÜYESİ
ERCİYES ÜNİVERSİTESİ İLAHİYAT FAK.

ÖZ

Diyaret İşleri Başkanlığı cami hizmetleri yanında cami dışı din hizmetlerine de önem vermesinin bir neticesi olarak çeşitli kurumlarla protokoller yaparak manevî rehberlik hizmetlerine başlamıştır. Bu kurumlardan biri de Ceza İnfaz Kurumları'dır. 1950'den beri Ceza İnfaz Kurumları'nda din hizmetleri çeşitli biçimlerde ifa edilmeye çalışılmaktadır. Adalet Bakanlığı ile Diyanet İşleri Başkanlığı arasında 2011 yılında yeni bir iş birliği protokolünün imzalanmasıyla birlikte verilen hizmetin kapsamı daha da genişletilmiş; tutuklu ve hükümlülere verilen din hizmetlerinin yanı sıra manevî rehberlik hizmetleri de sunulmaya başlanmıştır. Bu araştırmanın temel amacı, Kayseri'deki Ceza İnfaz Kurumları'nda çalışan/çalışmış cezaevi vaizlerinin manevî rehberlik ve din hizmetleri uygulamalarına ilişkin görüş ve deneyimlerini ortaya koymaktır. Araştırmada nitel araştırma modeli kullanılmıştır. Nitel veriler, yarı yapılandırılmış görüşme protokolü çerçevesinde toplanmıştır. Bu çerçevede Kayseri'deki Ceza İnfaz Kurumları'nda görev yapan/yapmış beş cezaevi vaiziyle yüz yüze derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler neticesinde elde edilen verilerin analizinde betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Bulgular literatür ışığında değerlendirilmiştir, sonuç kısmında da muhtelif önerilere yer verilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Din Eğitimi, Manevî Danışmanlık ve Rehberlik, Ceza İnfaz Kurumları, Diyanet İşleri Başkanlığı, Cezaevi Vaizleri.

ABSTRACT

The Presidency of Religious Affairs has been providing spiritual guidance services through certain protocols with various institutions as a result of the importance attached to services outside-the-mosque in addition to its services inside-the-mosque. Prisons are among such institutions. Since 1950s, there have been attempts of varying natures to provide religious services in prisons. With the signing of the new cooperation protocol between the Ministry of Justice and the Presidency of Religious Affairs in 2011, the scope of services provided was further expanded and spiritual guidance services were started to be offered in addition to the religious services provided to prisoners. The main purpose of this study is to reveal the views and experiences of the preachers working/worked in prisons in Kayseri on the practices of spiritual guidance and religious services. Qualitative research model was used in the study. Qualitative data were collected within the framework of the semi-structured interview protocol. In this framework, in-depth interviews were conducted with six spiritual counselors working/worked in prisons in Kayseri. Descriptive analysis technique was used in the analysis of the obtained data. The findings were evaluated in light of the relevant literature, and various suggestions were given in the conclusion part.

Keywords: Religious Education, Spiritual Counseling and Guidance, Prisons, The Presidency of Religious Affairs, Prison Preachers. Giriş

Giriş

Ülkemizde yaygın din eğitimi Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yürütülmektedir. 633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kuruluş ve görevleri hakkındaki kanunda “İslâm Dininin inançları, ibadet ve ahlak esasları ile ilgili işleri yürütmek, din konusunda toplumu aydınlatmak ve ibadet yerlerini yönetmek üzere; Başbakanlığa bağlı Diyanet İşleri Başkanlığı kurulmuştur.” hükmü yer almaktadır. Bu hükmün bir gereği olarak bireylerin ve toplumun ihtiyaç duyduğu din hizmetleri din görevlileri (imam, Kur’ân kursu öğreticisi, vb.) vasıtasıyla camilerde ve Kur’ân kurslarında sunulmaktadır.¹

Diyanet İşleri Başkanlığı'nın hizmet alanını insanın olduğu her yere genişletmesi önemlidir. Huzurevleri, sevgi evleri, kadın sığınma evleri, hastaneler gibi insanın yaşadığı her yer insanlara din hizmeti götürülmesi gereken alanlardır. Bu sebeple Diyanet İşleri Başkanlığı sadece camilerde değil, hayatın her alanında insanların yanında olduğunu gösterme, hissettirme ve onlara manevî destek hizmetleri sunma adına cami hizmetleri yanında cami dışı din hizmetlerine de önem vermeye başlamıştır. 01.07.2010 tarihli ve 6002 sayılı kanunun bir gereği olarak Diyanet İşleri Başkanlığı cami dışı din hizmetlerini ifa etmek amacıyla çeşitli bakanlıklarla yaptığı protokollere bağlı olarak sevgi evleri, kadın sığınma evleri, yurtlar, huzurevi ve diğer sosyal hizmet kurumlarında din hizmetlerinin yanında manevî rehberlik faaliyetlerine de başlamış durumdadır.² Ülkemizde din

¹ Mehmet Korkmaz, “İlahiyat Fakültelerinin Yaygın Din Eğitimi Yeterlikleri: Eğitim-Öğretim Alanı”, *Değerler Eğitimi Dergisi* 10/24 (2012): 136; Hüseyin Yılmaz, *Dini Hitabet* (Sivas: Asitan Kitap, 2016), 91.

² Serpil Başar, “Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Yürüttüğü Cami Dışı Din Hizmetleri Kapsamında Hastanelerde Din Hizmeti İhtiyacı”, *1. Din Hizmetleri Sempozyumu* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2008), 1: 620; Muhammed Esat Altıntaş, “Hastanelerde Gerçekleştirilen Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri Üzerine Nitel Bir Araştırma (Kayseri Örneği)”, *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11 (2018): 223.

hizmetleri ve manevî rehberlik faaliyetlerinin önemli uygulama sahalarından biri de Ceza İnfaz Kurumları'dır.

Ceza İnfaz Kurumları'nda manevî rehberlik ve din hizmetlerinin verilmesi önemli bir ihtiyaçtır. Herhangi bir sebepten dolayı hayatının bir bölümünü sıkıcı, bunaltıcı ve yalnızlaştırıcı bir yapıya sahip olan Ceza İnfaz Kurumları'nda geçiren tutuklu ve hükümlüler bilinmezlik, korku, yalnızlık, baskı, gerginlik, aşağılanma, arkadaş ve sevdiklerinden ayrı kalma gibi psikolojik ve duygusal açıdan olumsuz etkileri derinden tecrübe etmektedirler.³ Dar bir alanda çaresizlik ve umutsuzluk içerisinde tahliyesini bekleyen bu insanların kaldığı Ceza İnfaz Kurumları, tutuklu ve hükümlülerin inandıkları değerler doğrultusunda manevî rehberlik ve din hizmetlerine en fazla ihtiyaç duydukları mekânlardan biridir. Manevî rehberlik ve din hizmetleri tutuklu ve hükümlülerin buldukları mekânın şartlarına uyum sağlamaları, rehabilitasyonları, tahliye sonrası topluma yeniden kazandırılarak toplumda suç ve suçlu oranının aşağıya çekilmesi açısından son derece önemlidir.⁴ Ceza İnfaz Kurumları'nda düzenlenen manevî rehberlik hizmetleri alanında çalışmaları olan Krumbholtz'un da ifade ettiği gibi “Hiçbir rehabilitasyon sürecinin dinin manevî desteği olmaksızın başarılı olması mümkün değildir.”⁵ Bu bağlamda Ceza İnfaz Kurumları'nda gerçekleştirilen manevî rehberlik şöyle tanımlanmaktadır: “Ceza İnfaz Kurumu şartları söz konusu olduğunda manevî rehberlik din ve dini değerlerden referans almak suretiyle dinleme, danışmanlık yapma, cesaretlendirme, arkadaş olma ve problem çözme yoluyla tutuklu ve hükümlüye manevî destek sağlama olarak tanımlanabilir.”⁶

1950'den beri Ceza İnfaz Kurumları'nda din hizmetleri çeşitli biçimlerde ifa edilmeye çalışılmaktadır. Bununla birlikte, cezaevlerinde din hizmetlerinin planlı ve programlı bir şekilde ilk defa ele alınıp uygulanmasına 1982 yılında başlanılmıştır.⁷ Ceza İnfaz Kurumları'nda din hizmetlerinin

³ Harun Işık, “Ceza infaz Kurumları Din Hizmetleri, Manevi Rehberlik ve Kur’ân Öğretiminin Etkin Bir Yapıya Kavuşturulması”, *Yaygın Din Eğitimi Sempozyumu II* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2012), 270; Şuayip Özdemir, “Cezaevlerinde Din Eğitimi ve Dini Danışmanlık”, *Dini Danışmanlık ve Din Hizmetleri (ed. Nurullah Altaş ve Mustafa Köylü)* (Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, 2012), 319.

⁴ Harun Işık- Abdullah Demir, *Ceza İnfaz Kurumları Din Hizmetleri Rehberi* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2012), 12; Şuayip Özdemir, “Cezaevlerinde Din Eğitimi ve Dini Danışmanlık”, *Dini Danışmanlık ve Din Hizmetleri (ed. Nurullah Altaş ve Mustafa Köylü)* (Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, 2012), 305-306, 319.

⁵ Jody Sundt v. dğr., “The Role of the Prison Chaplain in Rehabilitation”, *Journal of Offender Rehabilitation* 35/3-4 (2002): 77.

⁶ Işık - Demir, *Ceza İnfaz Kurumları Din Hizmetleri Rehberi*, 53.

⁷ Özdemir, “Cezaevlerinde Din Eğitimi ve Dini Danışmanlık”, 307, 309.

daha sistemli yürütülebilmesi adına ilk defa 2001 yılında Adalet Bakanlığı ile bir protokol imzalanmıştır.⁸ Adalet Bakanlığı ile Diyanet İşleri Başkanlığı arasında 2011 yılında yeni bir işbirliği protokolünün imzalanmasıyla birlikte verilen hizmetin kapsamı daha da genişletilmiştir; tutuklu ve hükümlülere verilen din hizmetlerinin yanı sıra isteğe bağlı olarak manevî rehberlik hizmetleri de sunulmaya başlanmıştır⁹: “*Bu protokolün amacı, Ceza İnfaz Kurumları ve eğitim evlerinde bulunan hükümlü ve tutuklulara din hizmetleri, ahlaki gelişim ve manevî rehberlikle ilgili faaliyetleri sunmak suretiyle dinî ve ahlaki duygularını geliştirerek yeniden topluma kazandırılmaları sürecine katkı sağlamaktır.*” Bu amaç istikametinde tutuklu ve hükümlülere yönelik olarak din ve ahlak dersi, istek halinde Kur’ân-ı Kerim öğretimi yapılmakta, dinî gün ve haftaların anlamına uygun anma/kutlama programları hazırlanmaktadır. Ayrıca bireysel görüşme talebinde bulunanlara manevî rehberlik hizmeti de sunulmaya başlanılmıştır.¹⁰

Manevî rehberlik kavramının ilk defa geçtiği bu protokolda¹¹ Ceza İnfaz Kurumları’nda manevî rehberliğin tam ne olduğuna ve nasıl gerçekleştirileceğine dair herhangi bir açıklamanın yer alması önemli bir eksikliklerdir.¹² Manevî rehberlik ve din hizmetlerinin yerine getirilmesi amacıyla ilgili protokol kapsamında Diyanet İşleri Başkanlığı, cezaevi vaizleri atamaktadır. Cezaevi vaizi atanamayan il ve ilçelerde bu hizmetleri yerine getirme ehliyetine sahip diğer din görevlilerinden yararlanılacağı ifade edilmektedir.¹³ Bunun

⁸ Adalet Bakanlığı ile DİB Arasında Hükümlü ve Tutukluların Dini ve Ahlaki Gelişimlerini Sağlamaya Yönelik Protokol”, 2001.

⁹ DİB ve Adalet Bakanlığı, “Adalet Bakanlığı ile Diyanet İşleri Başkanlığı Arasında Hükümlü ve Tutukluların Dini ve Ahlaki Gelişimlerini Sağlamaya Yönelik Protokol (10.02.2011)” <http://www.cte.adalet.gov.tr/menudekiler/mevzuat/protokol/P17.pdf>.

¹⁰ Fatih Çınar, “Ceza İnfaz Kurumlarındaki Din Hizmetlerinde Cezaevi Vaizlerinin Karşılaştıkları Sorunlar”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 9/43 (2016): 2404; Kurumlarda Ders ve Ek Ders Ücretleri İle İlgili Genelge, No: 139/1. 9. Madde; 10.02.2011 tarihli Adalet Bakanlığı ile Diyanet İşleri Başkanlığı Arasında Tutuklu ve Hükümlülerin Dini ve Ahlaki Gelişimlerini Sağlamaya Yönelik İşbirliği Protokolü, Madde 5/B-2; 30.03.2001 tarihli Adalet Bakanlığı ile Diyanet İşleri Başkanlığı Arasında Tutuklu ve Hükümlülerin Dini ve Ahlaki Gelişimlerini Sağlamaya Yönelik İşbirliği Protokolü, Madde 4/B-2.

¹¹ DİB ve Adalet Bakanlığı, “Adalet Bakanlığı ile Diyanet İşleri Başkanlığı Arasında Hükümlü ve Tutukluların Dini ve Ahlaki Gelişimlerini Sağlamaya Yönelik Protokol (10.02.2011)” <http://www.cte.adalet.gov.tr/menudekiler/mevzuat/protokol/P17.pdf>.

¹² Harun Işık, “Ceza infaz Kurumu Bağlamında Manevi Rehberliğin Teorik Temelleri: İngiltere ve Türkiye’deki Uygulamaların Karşılaştırmalı Olarak Değerlendirilmesi”, *Manevi Danışmanlık ve Rehberlik (ed. Ali Aytan ve diğ.)* (İstanbul: DEM Yayınları, 2016), 229-230.

¹³ Adalet Bakanlığı ile Diyanet İşleri Başkanlığı Arasında Tutuklu ve Hükümlülerin Dini ve Ahlaki Gelişimlerini Sağlamaya Yönelik Protokol, Madde 5, 2011; Işık - Demir, *Ceza İnfaz Kurumları Din Hizmetleri Rehberi*, 9.

da sağlanamadığı durumlarda il ve ilçe Milli Eğitim Müdürlükleri'nden Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenleri talep edilebilmektedir.¹⁴

Ceza İnfaz Kurumları'nda din hizmetlerinin yanında manevî rehberlik hizmetine protokolde yer verilmesi önemli bir gelişme olmakla birlikte bu hizmetin ilgili kurumlarda nasıl hayata geçirildiği daha önemlidir. Zira cezaevi vaizlerinin anlayış ve becerilerinin niteliği protokolde amaçlanan manevî rehberlik ve din hizmetlerinin etkili biçimde uygulanmasında belirleyicidir. Manevî rehberlik ve din hizmetlerinin başarısı büyük ölçüde Ceza İnfaz Kurumları'ndaki cezaevi vaizlerinin nitelikli uygulamalar gerçekleştirmelerine bağlıdır. Ceza İnfaz Kurumlarında gerçekleştirilen nitelikli manevî rehberlik ve din hizmetlerinin tutuklu ve hükümlülerin üzerinde olumlu bir etkisi olduğu düşünülünce, cezaevi vaizlerinin Ceza İnfaz Kurumları'ndaki manevî rehberlik ve din hizmetlerine ilişkin görüşlerinin, deneyimlerinin ve uygulamalarının ortaya çıkarılması gerekir. Konuyla ilgili literatür incelendiğinde, 2011 yılında Ceza İnfaz Kurumları'nda ilk defa yer verilen manevî rehberlik uygulamaları ve din hizmetlerinin niteliğini inceleyen müstakil bir nitel araştırmaya rastlanılmamıştır. Ceza İnfaz Kurumlarında ilk defa yer verilen manevî rehberlik faaliyetlerinin ve din hizmetlerinin nasıl düzenlendiğinin ve uygulamada nelerle karşılaşıldığının araştırılması gerekmektedir. Bu sebeple Ceza İnfaz Kurumları'ndaki manevî rehberlik ve din hizmetlerinin cezaevi vaizlerinin gözüyle incelenmesi bir ihtiyaçtır. İşte bu ihtiyaçtan hareketle bu araştırmanın temel amacı, Kayseri'deki Ceza İnfaz Kurumları'nda gerçekleştirilen manevî rehberlik ve din hizmetlerini daha önce yürütmüş ve hâlihazırda yürüten cezaevi vaizlerinin manevî rehberlik ve din hizmetlerine ilişkin görüş ve deneyimlerini ortaya koymaktır. Bu temel amaç çerçevesinde gerçekleştirilen araştırmada şu alt sorulara cevap aranmıştır:

- ✓ Katılımcıların bu görevi tercih etme sebepleri nelerdir?
- ✓ Katılımcılara göre, cezaevi vaizi olacak/olan kişilerde hangi özellikler bulunmalıdır?
- ✓ Katılımcılara göre, tutuklu ve hükümlüler hangi konularda manevî rehberlik ve din hizmeti talep etmektedirler?
- ✓ Katılımcılar, manevî rehberlik ve din hizmetlerini nasıl bir yaklaşım ve yöntemle göre gerçekleştirmektedirler?
- ✓ Katılımcılar tutuklu ve hükümlülere yönelik gerçekleştirdikleri manevî rehberlik ve din hizmetlerinde bireysel görüşmelerin kaydını ve takibini nasıl yapmaktadırlar?
- ✓ Katılımcılara göre tutuklu, hükümlü, Ceza İnfaz Kurumu görevlilerinin manevî rehberlik ve din hizmetlerine ve manevî danışmanlara yaklaşımı nasıldır?

¹⁴ <http://www.cte.adalet.gov.tr/> 12.11.2018

- ✓ Katılımcılara göre manevî rehberlik ve din hizmetlerinde karşılaşılan sorunlar nelerdir?

2011 yılında yeni bir iş birliği protokolünün imzalanmasıyla birlikte Ceza İnfaz Kurumları'nda gerçekleştirilen manevî rehberlik ve din hizmetlerinin durumunu tespit etmeye yönelik müstakil bir nitel araştırmanın daha önce yapılmamış olması, bu çalışmanın önemini daha da artırmaktadır. Bu araştırmayla elde edilen bulguların şu katkıları sağlaması beklenmektedir:

- 1- Ceza İnfaz Kurumları'nda gerçekleştirilen manevî rehberlik ve din hizmetlerine ilişkin protokolün kapsamını ve niteliğini geliştirme çalışmalarında bulunan komisyon üyelerine katkı sağlayabilir.
- 2- Ceza İnfaz Kurumları'nda görev alacak cezaevi vaizi adaylarının hizmet öncesi, mevcut cezaevi vaizlerinin ise hizmet içi eğitimleri konusunda teori geliştirecek, projeler hazırlayacak, kararlar alacak, yeni düzenlemeler ortaya koyacak, bu kararlar ve düzenlemeleri uygulayacak olan kişi ve kurumlara, bu çalışmanın bulguları yol gösterici olabilir.
- 3- Ceza İnfaz Kurumları'nda görev alan cezaevi vaizlerine, manevî rehberlik ve din hizmetleriyle ilgili güçlü ve zayıf yönlerini fark etmeleri konusunda önemli ipuçları sağlayabilir. Dolayısıyla onlara Ceza İnfaz Kurumları'nda manevî rehberlik ve din hizmetleri konusunda yapmaları gereken çalışmalar konusunda fikir verebilir.
- 4- Ceza İnfaz Kurumları'ndaki cezaevi görevlilerinin manevî rehberlik ve din hizmetlerini düzenleme biçimi incelenerek var olan durumun betimlenmesinin Ceza İnfaz Kurumları'ndaki manevî rehberlik ve din hizmetleri açısından daha etkili süreçlerin düzenlenmesine ışık tutabilir, yaşanan sorunların ortaya çıkarılmasına katkı sağlayabilir.
- 5- Araştırma bulguları ve sonuçları başta din eğitim bilimcilerine, ayrıca manevî danışmanlık ve rehberlik alanında çalışan araştırmacılara da katkı sağlayabilir.

1. Araştırmanın Modeli

Kayseri'deki Ceza İnfaz Kurumları'nda hizmet yürüten cezaevi vaizlerinin manevî rehberlik ve din hizmetlerine ilişkin görüş ve deneyimlerini ortaya koymaya çalışan bu araştırmada nitel araştırma modeli benimsenmiştir. Bu araştırmada nitel araştırma desenlerinden biri olan olgubilim (fenomenoloji) kullanılmıştır. Olgubilim (fenomenoloji) araştırma deseninde örneklem, araştırmanın odaklandığı olguyu yaşayan ve bu olguyu dışı vurabilecek veya yansıtabilecek bireylerdir. Bu çalışmada olgubilim (fenomenoloji) deseninde olgulara ilişkin yaşantıları ve anlamları ortaya çıkarabilmek için en sık kullanılan veri toplama yöntemlerinden biri olan yüz yüze görüşme tekniği kullanılmıştır. Bu çerçevede Kayseri Ceza İnfaz

Kurumları'nda görev yapmış ve hâlihazırda görev yapan ikisi erkek, üçü bayan olmak üzere toplamda beş cezaevi vaiziyle yüz yüze derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Örneklem olarak Kayseri ilinde bulunan Ceza İnfaz Kurumları'nda çalışan cezaevi vaizlerinin seçilmiş olması söz konusu ilin araştırmacının ikamet ettiği yer olmasından ötürü görüşme yapılan katılımcılarla daha sık görüşülerek güven ilişkisinin kurulmasına ve daha derinlemesine veriler toplanmasına katkıda bulunmuştur. Bu da araştırmanın güvenilirliğini arttıran bir unsurdur. Ayrıca bu örneklem seçimi, araştırmanın ekonomiklik ilkesine de uygundur. Veriler, katılımcılarla yarı yapılandırılmış görüşme formu çerçevesinde gerçekleştirilen yüz yüze görüşmeler yoluyla toplanılmıştır. Nitel verilerin analizinde Nvivo 12.0 adlı programdan yararlanılmıştır. Elde edilen verilerin analizinde betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Belli kategori ve temalar altında birbirine benzer verilerin gruplandırma işlemi yapıldıktan sonra veriler araştırma raporunda betimlenmiştir. Bu yolla, toplanan veri yığını arasında kaybolma ve araştırmanın temel problemiyle ilgisi olmayan verilerin kodlanması problemleri büyük oranda engellenmiştir.

2. Bulgular ve Yorumlar

Bu bölümde, araştırmadan elde edilen bulgulara ve yorumlarına yer verilmiştir. Öncelikle, bulgular belirli kategoriler altında tasnif edilmiştir. Katılımcıların, görüşlerini farklı cümlelerle ifade etmelerine rağmen birbirine benzer noktalara temas ettikleri görülmektedir. Bu çerçevede bazı kategorilerde her bir katılımcının ifadelerine tek tek yer vermek yerine, o kategoriyi en iyi temsil edebilecek muhtelif katılımcı görüşleri aynen alıntılanmış, betimlenmiş ve ilgili literatür vasıtasıyla yorumlanmıştır.

2.1. Ceza İnfaz Kurumları'ndaki Manevî Rehberlik ve Din Hizmetlerinde Görev Alma Gerekçeleri

Katılımcılara Ceza İnfaz Kurumları'nda manevî rehberlik ve din hizmetlerinde yer alma gerekçeleri sorulmuştur. Bu temayla ilgili elde edilen veriler, aşağıdaki örneklerde görülmektedir:

“Ben normal vaiz olmak istemişim, cezaevi vaizi olmayı düşünmedim. Bu görev tevdi edildi. İşte insanı bulunduğu yere biri getiriyor. Tayin oldum direkt, o şekilde başladım.” (K1)

“Müftülük duyuru yaptı, ben de dilekçe verdim ve cezaevini görmek istedim, tecrübe etmek istedim. Normalde vaizeydim, ekstra görev aldım; görevlendirildim kendi isteğimle. Şu anda cezaevinde yaptığım görevim, en mutlu olduğum, dolu dolu geçen görevim. Tabi bizim oradaki görevimiz oradan onlar çıktıktan sonra o suçu veya başka suçları işleme potansiyellerini bitirmek. Allah’ın izniyle bilinçlendirip bundan sonraki hayatlarında temiz bir hayat yaşamalarına vesile olursam, bu benim için büyük bir kazanç olur.” (K2)

“Farklı bir yer, orada daha çok yardımcı olabileceğini düşündüm.” (K3)

“Diyanetin böyle bir hizmet alanı var zaten. Bizler de vaiz olunca dönüşümlü gidiyorduk önceleri, daha sonra bize de rotasyon çıkmıştı. Rotasyonda da ya şehir dışını tercih edecektim ya da cezaevini iki seçeneğim vardı önümde. Ben de cezaevini tercih ettim yani rotasyondan dolayı gittim. Oranın ciddi anlamda bir ders ücreti, yani iyi bir parası vardır. Normalde insanları çalışmaya sevk eden şeyler, her ne kadar manevî desek de maddi kısım da önemlidir.” (K4)

“Benim cezaevini tercih etme nedenim lisansüstü eğitimdi. Ben o dönemde lisansüstü eğitim alıyordum, bir ilçede vaizdim, merkezde olalım diye düşünmüştüm; yoksa temel nedenim cezaevine gitmek değildi işin hakikati.” (K5)

Yukarıda katılımcı görüşlerinde de örnekleri görüleceği üzere katılımcıların büyük çoğunluğu görevlendirilme, rotasyondan dolayı şehir merkezinden ayrılmak istememe, ailevi nedenler, lisans üstü eğitim, vb. gerekçelerle bu görevde zorunlu olarak bulduklarını ifade etmişlerdir. Sadece iki katılımcı (K2, K3) bu göreve özellikle gönüllü olarak talip olduğunu ifade etmiştir. Cezaevi vaizlerinin bu hizmete gönüllü olarak talip olmaları çok önemlidir. Çünkü bu hizmetin yürütüldüğü ortam, tutuklu ve hükümlülerin hayatlarında ciddi zorluklar yaşadıkları yerlerdir. Bu sebeple belirli yeterliklere sahip, özellikle gönüllü olanların bu göreve seçilmesi gerekir. K4’ün ifadesinde de bir örneği görüleceği üzere manevî kazancı çok büyük olan bu görevin maddi bir karşılık beklenmeksizin yerine getirilmesi gerekmektedir.¹⁵ Ceza İnfaz Kurumları’nda manevî rehberlik ve din hizmetlerini yürütürken maddi beklentiler bu görevi yapmanın

¹⁵ Suat Cebeci, *Öğrenme ve Öğretme Sürecinde Dini İletişim*, 2. Baskı (İstanbul: İz Yayınları, 2011), 287.

amacı değil, sonucu olmalıdır.¹⁶ Zira cezaevlerinde çalışan cezaevi vaizlerinin herhangi bir çıkar, menfaat veya bir takım maddi beklentiler gözetmeden görevini samimi ve gönüllü olarak gerçekleştirmesi sayesinde kendilerinin güvenilirliği, inanılabilirliği ve saygınlığı daha da artacaktır. Kendisine saygı duyulup değer verilen cezaevi vaizinin hem mesajı tutuklu ve hükümlüler tarafından daha kolay kabul edilebilir hem de bu durum tutuklu ve hükümlülerde istendik davranış değişikliklerinin daha kolay ortaya çıkmasına vesile olabilir.¹⁷

2.2. Ceza İnfaz Kurumları'ndaki Manevî Rehberlik ve Din Hizmetlerinde Görev Alan/Alacak Kişilerde Bulunması Gereken Yeterlikler

Katılımcılara manevî rehberlik ve din hizmetlerinde görev alan/alacak kişilerde hangi yeterliklerin bulunması gerektiği sorulmuştur. Bu temayla ilgili elde edilen veriler, aşağıdaki örneklerde görülmektedir:

“Dini bilgiye sahip olmalısınız ama bilgi bakımından pek bir şey yok açıkçası. Karşımızda evet karışık bir cemaat var ama bizi soracağı sorularla terletecek çok insan yok. Ama kişisel özellikler bakımından çok sabırlı olmak lazım. Kendini sürekli vermeye alıştırmak, egoist ve bencil olmamak gerekir. Para için yapmayı, aldığının da hakkını vermek. Her şeyden önce psikolojiyi iyi bilip insan sarrafı olmak, insanların taleplerini anlayabilmelisiniz. Önyargılı olmayıp mahkûma da belli etmeden dediklerini test etmelisiniz. Ceza İnfaz Kurumunda da karşımızdaki insan bizim yanımıza gelirken belki bir menfaat için, belki bir arka bulabilmek, belki bizden bir şey talep etmek için geliyor. Siz çok çeşitli enstrümanlar kullanmayı bilmelisiniz, birçok alanda bilgi sahibi olmanız gerekir, oradaki mahkûmu kazanabilmek için her şey önemlidir; mesela oturup onunla bir atölye kurabilirsiniz. Kendi alanıyla alakalı bilgin tamsa bir de buna ilave olarak mesela ben doğrudan yeni vaiz olan bir arkadaşım hemen oraya göreve başlamasının iyi olmadığını düşünüyorum, cezaevine ilk gittiğimde yedi yıllık vaizdim, yani dışarıda karşılaştığım pek çok soru ile hani sorulara işte cevap, insanlara laf yetiştirmek konusunda bayağı bir tecrübeden sonra oraya gittim.” (K1)

¹⁶ Çınar, “Ceza İnfaz Kurumlarındaki Din Hizmetlerinde Cezaevi Vaizlerinin Karşılıklı Sorunlar”, 2412.

¹⁷ Ahmet Koç, *Din Eğitiminde Etkili İletişim* (İstanbul: Rağbet Yayınları, 2014), 252; Çınar, “Ceza İnfaz Kurumlarındaki Din Hizmetlerinde Cezaevi Vaizlerinin Karşılıklı Sorunlar”, 2416; Mevlüt Kaya, *İletişim ve Dini Tutum* (Samsun: Etüt Yayınları, 1998), 52.

“Son derece doğal olmalıyız. Merhametli olunmalı çünkü oradaki bazı infaz koruma memurları, diğer memurlar merhametsiz olabiliyorlar. Onlar mecburlar yoksa o işi yapamazlar, aslında yapabilirler ama yapmamayı tercih ediyorlar. Bizler oranın din görevlisi olarak kesinlikle merhametimizi kaybetmememiz gerekiyor. Ama çok akıllı olmalıyız, asla kendimizi kullandırmamalıyız. Mahkûmlar sizi her şey için kullanmak isteyebilirler. Dışarıyla irtibat kurmak adına bir şey getirtip götürme adına bir iftiraya kurban gidebilirsiniz, bir komploya kurban gidebilirsiniz ve böyle bir ihtimal var, buna karşı çok uyanık olmanız lazım.” (K2)

“Kişisel özellikler olarak liyakatli, birikimli olmalı çünkü sorularıyla zorlayabiliyorlar; hoşgörülü, sabırlı olmalı, iletişimi iyi olmalı. Hizmet içi eğitim almış olacak, mahkûmlarla ilgili kitap okumalı, kader konusu hakkında bilgili olmalı.” (K3)

“İletişimin güçlü ve dayanma gücü olması lazım. Karşıdakini empati yapmadan dinleyebilmek çok önemli ve en fazla da girdiği yere uyum sağlayabilmesi gerekir.” (K4)

“Bu kurumda görev yapıyorsanız mahkûmlarla iletişim dili nasıl bir dil olmalı, tutuklu psikolojisi nedir, görev yaptığımız kurumun işleyişi, yapısı nedir, görev yaptığınız kurumda hangi unsurları ön plana çıkararak onlarla iletişim kuracaksınız, bireysel görüşme yapacaksınız, bireysel görüşmenin belirli aşamaları vardır, bu aşamalarda dikkat etmeniz gereken hususlar nelerdir ve bu görüşme esnasında ortaya çıkacak konunun bir takım olumsuzlukları olabilir mesela ailesinden herhangi biri vefat etmiştir ya da yakını çok ağır yaralıdır, şok etkisi yaratacak bir bilgi gelmiştir size ve bu adama siz bunu nasıl takdim edeceksiniz bütün bunlar mutlaka mesleki uzmanlaşma dediğimiz boyutu da beraberinde getiriyor. Orada sizin kullanacağınız dil çok önemli. Belki mahkûmda negatif bir etki bırakabilir hatta belki de mahkûmun intiharına bile sebep olabilir. Yaptığımız işin dinî kısmı daha çok ritüel gibi algılanıyor. Yani bugün bizim ilmihal kısmını oluşturuyor ama daha ehemmiyetli kısmı manevî rehberlik kısmı. Muhatabınızın içinde bulunduğu durumu ve şartları iyi anlamak ve buradaki temel olay empati oluşmasını sağlamak ve manevî rehberlik dediğimiz boyutta siz yol gösteren değilsiniz, yolu bulmasını sağlayan olmalısınız. Bak benim dediğim doğru olandır, sen gel benim dediğimi yap değil de onun doğru olduğunu kendisinin görmesi, kendisinin bulması önemlidir. Bu da mutlaka bir uzmanlık gerektiriyor. Mesleki anlamda kendini her geçen gün yenilemek zorunda, çünkü muhatabınız size her yerden her türlü soru sorabiliyor. Herkes cezaevinde görev yapamaz.

Yapacak kişi kesinlikle duygusal olmamalı. Çünkü bugün televizyonda vahşi bir şekilde cinayet işleyen ya da tecavüz olayına karışan kişilerle yüz yüze oluyorsunuz. Sizin psikolojiniz üzerinde mutlaka bir etki bırakacak, o yüzden bu kurumda duygusallığa yer yok. Tamamen olaya uzman gözüyle bakmak durumundasınız. Agresif kişi de cezaevinde görev yapamaz. Kendine zarar verme riski var çünkü. O yüzden ben bu kurumlarda görev yapacak kişilere sertifika verilmelidir düşüncesindeyim hatta rol çalışması bile yaptırılmalıdır. Bu vazifede karşınızdakinin suçunu tamamen bir kenara koymak zorundasınız onun insan olduğunun bilincinde olarak muhatap almalısınız. Cezaevinde şöyle bir yazı var: Suçu kazırsanız altından insan çıkar, o suçu kazımak zorundasınız.” (K5)

Yukarıda katılımcı görüşlerinde de örnekleri görüleceği üzere katılımcıların bu işi yapanlarda olması gereken özellikleri ifade ederken bir yandan uygulamada edindikleri deneyimleri, diğer yandan kişisel düşüncelerini yansıttıkları görülmektedir. Katılımcılar kendilerinden beklenen görevleri yerine getirebilmek için bu kurumlarda görev alacak kişilerin temel alan bilgisi yanında tutuklu/hükümlü/suç psikolojisi, danışmanlık teorisi gibi alanlarda da yeterliklere ve özellikle belirli bir tecrübeye sahip olmaları gerektiğini ifade etmişlerdir. Bunun yanında katılımcılar cezaevi vaizlerinin güler yüzlü, güçlü, dirayetli, sakin, sabırlı, tedbirli, temkinli, merhametli olması, aşırı duygusal, coşkulu, öfkeli olmaması, empati konusunda dikkatli, insanlarla iletişimde iyi olması, vb. birtakım kişisel özelliklere sahip bulunmasının önemini özellikle vurgulamışlardır.

Uzmanlık gerektiren bir alan olarak Ceza İnfaz Kurumları'nda manevî rehberlik ve din hizmetlerinde bulunanların mesleki yeterlilikleri ve kişisel özellikleri son derece önemlidir. Özellikle manevî danışmanlık ve rehberlik teoloji, psikoloji ve sosyolojiden yararlanan interdisipliner bir alandır. İnsanların genel ihtiyaç ve durumlarını tespit etmek için sosyolojiden, içsel ihtiyaçlarını anlamak ve farklı durumlara yaklaşımlar geliştirmek için psikolojiden ve geliştirilen yaklaşımların içeriğini geliştirmede teolojiden istifade edilir. Dolayısıyla manevî danışmanın tüm bu disiplinlerde donanımlı olması yani belirli düzeyde sosyoloji, psikoloji ve teoloji eğitimini hem teorik hem de pratik düzeyde almış olması gerekir.¹⁸

¹⁸ Ahmet Koç, *Din Eğitiminde Etkili İletişim* (İstanbul: Rağbet Yayınları, 2014), 58; Deborah van Deusen, *Theology and Pastoral Counseling* (Grand Rapids: William Eerdmans Publishing Company, 1995), 1; Recai Doğan, “Din Görevlilerinden Beklenen Yeterlilikler”, *Din Hizmetlerinde İletişim ve Rehberlik* (ed.Recai Doğan & Remziye Ege) (Ankara: Grafiker Yayınları, 2015), 191; M. Akif Kılavuz, “Yetişkin Din Eğitimcilerinde Bulunması Gereken Özellikler”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi* 12/1 (2003): 151; Remziye Ege, “Dini Danışmanlık ve Rehberliğin Bir Bilim Dalı Olarak Gelişmesinin Gerekliği Üzerine Bazı Düşünceler”, *Dini Araştırmalar* 14/39 (2011): 107.

Bir manevî danışman olarak cezaevi vaizinin psikolojik rehberlik yaptığı da göz önünde bulundurulduğunda psikoloji alanında (özellikle tutuklu/hükümlü/suç psikolojisinde) belirli bir altyapıya ve danışmanlık teorileri hakkında temel bilgi ve becerilere sahip olmaları gerekir. Çeşitli Batı ülkelerinde manevî danışmanlık ve rehberlik adı altında profesyoneller yetiştiren kurumların programlarına göz atıldığında programlarda klinik psikoloji, suç/tutuklu/hükümlü psikolojisi, danışmanlık teorisi, vb. bazı teorik ve uygulamalı derslere yer verildiği görülebilmektedir.¹⁹

Bir manevî danışman olarak cezaevi vaizinin danışmanlık teorisi konusunda eğitim ve becerilere sahip olmasının yanında belirli düzeyde teoloji yeterliliğine sahip bulunması da önemlidir. Zira manevî danışmanlık ve rehberlik uygulamalarında yöntem olarak psikoloji alanından, içerik olarak teoloji alanından yararlanılmaktadır.²⁰ Teolojik yeterlilik doğru yer ve zamanda dini meselelere ve suallere değinmeyi içerir.²¹ Manevî danışmanlık ve rehberlik hizmetinde görev alan/alacak kişilerin ilahiyat ve psikoloji sahasında temel yeterliliklere sahip olmalarının yanı sıra bu mesleğin gerektirdiği birtakım kişisel özelliklere de özellikle sahip bulunmaları son derece önemlidir. Örneğin tutuklu ve hükümlüler Ceza İnfaz Kurumları'nda yaşadıkları muhtelif psikolojik problemlerden dolayı bazen kırıcı, öfkeli olabilir, çeşitli istenmeyen davranışlar sergileyebilirler. Bu sebeple manevî danışmanların başarılı olabilmeleri için sabırlı, hoşgörülü, anlayışlı, şefkatli, merhametli, tedbirli, temkinli olma, vb. kişisel özelliklere sahip olmalıdır.²²

2.3. Ceza İnfaz Kurumları'ndaki Manevî Rehberlik Hizmetlerinde Takip Edilen Görüşme Usulü

Katılımcılara manevî rehberlik hizmetlerinde bireysel görüşmeleri nasıl planlandıkları ve sürdürdükleri sorulmuştur. Bu temayla ilgili elde edilen veriler, aşağıdaki örneklerde görülmektedir:

¹⁹ Zuhal Ağilkaya Şahin, *Federal Almanya Cumhuriyet'inde Dini Danışmanlık: Teori-Eğitim-Uygulama* (Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 2014), 17, 496-500; "Why Pastoral Counselling", erişim: 11 Ağustos 2018, <https://www.aapc.org/page/WhyPastoral>.

²⁰ Üzeyir Ok, "İnanç Bakım ve Danışmanlığı: Bir Model Geliştirme Denemesi", *Manevi Sosyal Hizmetler* (İstanbul: Rağbet Yayınları, 2015), 126; Mustafa Koç, "Manevi-Psikolojik Çalışmalarla İlgili Batı'da Yapılan Bilimsel Çalışmaların Tarihi ve Literatürü", *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12/2 (2012): 204.

²¹ Ağilkaya Şahin, *Federal Almanya Cumhuriyet'inde Dini Danışmanlık: Teori-Eğitim-Uygulama*, 209.

²² Özdemir, "Cezaevlerinde Din Eğitimi ve Dini Danışmanlık", 321.

“Dilekçe yazarlar, o dilekçeyle bize gelip özel görüşürler. Bu özel görüşmeler sadece bizimle onun arasında kalır, dışarıya gitmez. İcabında bir bunalıma düştüğü zaman intihar etmeyi düşündüğü zaman mesela bu işin en artık son haddi. Diyor ki ben hocalarımla bir görüşeyim, hemen bir dilekçe yazıyor, gardiyanlara veriyor, onu getiriyorlar.” (K1)

“İlk zamanlar zaten koğuş sohbetlerinden seni tanımaya çalışıyor. Zamanla sana güveniyor. Bundan laf çıkmaz. Bundan idareye bir şey gitmez anlamında güvenden sonra da zaten kendisi dilekçe yazıp gelerek anlatıyor. Hani bir psikolog gibi ben odama çağırırsam belki konuşmaz ama burada kendi istediği için konuşuyor. Mahkûmun isteği doğrultusunda geliyor.” (K4)

“İstekli mahkûmlara bireysel görüşmeler yapılmakta. Çok sık bireysel görüşme olmuyor.” (K5)

Yukarıda katılımcı görüşlerinde de örnekleri görüleceği üzere katılımcıların sadece talep eden tutuklu ve hükümlülerle bireysel görüşmeler gerçekleştirdikleri, hiç kimseye zorla manevî rehberlik hizmeti vermedikleri anlaşılmaktadır.

Katılımcılara manevî rehberlik hizmetleri bağlamında kendileriyle görüşmek isteyen tutuklu ve hükümlülerle gerçekleştirdikleri ilk görüşmeden sonra diğer görüşmeleri nasıl sürdürdükleri, görüşme takiplerini nasıl gerçekleştirdikleri sorulmuştur. Bunu bilmek, manevî rehberlik hizmetlerinin işleyişini anlamak açısından önemlidir. Yukarıda bir katılımcı (K5) görüşünde de örneği görüleceği üzere bireysel görüşmelerin çok sık gerçekleşmediği anlaşılmaktadır. Çınar tarafından yapılan başka bir araştırmada da görüşme yapılan Ceza İnfaz Kurumu'ndaki cezaevi vaizleri danışmanlığın uzun vadeli bir süreç olduğunu bildiklerini fakat çoğu zaman görüşme yapılan bir mahkûmu tekrar görme şanslarının pek olmadığını ifade etmişlerdir.²³ Işık, Ceza İnfaz Kurumları'nda bireysel görüşmelerin sık olmasının olumsuz sonuçlara yol açabileceğine dair şunları ifade etmiştir:²⁴ “*Muhatab kitle ile uzun süreli görüşmeler, samimi bir atmosferin oluşmasına, hayata pragmatist bir bakış açısı içerisinde olan mahkûmun ise bu süreçte dışarıda birilerine selam gönderme, bir takım dini materyaller veya kitaplar isteme gibi özel isteklerde bulunmasına yol açabilmektedir.*” Fakat manevî rehberlik hizmetleri aslında uzun soluklu bir süreçtir. Bu bakımdan cezaevi vaizi, görüşmelerin sıklığını ve devamlılığını muhatabının ihtiyaçları ve kendi tecrübeleri doğrultusunda dikkatlice ayarlayıp gerçekleştirmelidir.²⁵ Manevî rehberlik hizmetlerinde ilk görüşmeden sonra daha fazla

²³ Çınar, “Ceza İnfaz Kurumlarındaki Din Hizmetlerinde Cezaevi Vaizlerinin Karşılıklı Sorunlar”, 2406, 2414.

²⁴ Işık, “Ceza infaz Kurumları Din Hizmetleri, Manevi Rehberlik ve Kur'an Öğretiminin Etkin Bir Yapıya Kavuşturulması”, 278.

²⁵ Ağılkaya Şahin, *Federal Almanya Cumhuriyeti'nde Dini Danışmanlık: Teori-Eğitim-Uygulama*, 281.

sayıda görüşmelerin gerektiği durumlarda yer, zaman, süre, görüşme sıklığı, hedef gibi konular üzerinde muhatapla ve Ceza İnfaz Kurumu görevlileriyle istişare ederek sonraki görüşmelerin planlanıp yapılandırılması gerekir.²⁶

2.4. Ceza İnfaz Kurumları'ndaki Manevî Rehberlik Hizmetlerini Kayıt Şekli

Katılımcılara manevî rehberlik hizmetleri bağlamında yaptıkları bireysel görüşmelerin kayıtlarının yer alması amacıyla bir form kullanıp kullanmadıkları, görüşme kayıtlarını veya raporlarını nasıl tuttukları sorulmuştur. Bu temayla ilgili elde edilen veriler, aşağıdaki örneklerde görülmektedir:

“Mahkûm alacağını alıyor, tamam. Biz de herhangi bir kayıt yok, bir şey tutmuyoruz.” (K1)

“Cezaevinde öyle kayıt altına alma yok. Zaten infaz koruma oluyor yanında, genelde tek başına olmuyor. Ondan dolayı kaydetmekte idari anlamda sıkıntı getirir anlayışıyla etmiyorsun, sadece dinliyorsun. Çünkü cezaevinde yasaklar vardır. İstedğini istediğin şekilde yapamazsın. Kayıt altına almak da o anlamda zor. Ben ilk zamanlarda hatıralar gibi yazmak istemişim sonra yazmaktan vazgeçtim. Bazen hatırlamak istemediğin şeyler oluyor. Onun için yazmaktan vazgeçtim.” (K4)

“Kayıt altına alınmıyor, bu bir eksiklik. Yapılanlar kayıt altına alınsa elimizde ciddi bir veri de olacaktır ama böyle bir sistem şu an mevcut değil.” (K5)

Yukarıda katılımcı görüşlerinde de örnekleri görüleceği üzere tutuklu ve hükümlerle yapılan görüşmelerin ayrıntılı kayıtlarının tutulmadığı anlaşılmaktadır. Bireysel görüşmelerin ayrıntılı kayıtlarının tutulmaması K5'in de ifade ettiği gibi önemli bir eksiklik; yapılan görüşmeler ayrıntılı kayıt altına alındıktan sonra psikoterapistlerin de yaptığı gibi profesyonel bir yaklaşımla görüşmelerin hem ayrıntılı kayıtlarının (adı/soyadı, görüşme sıklığı, görüşme konusu, müdahale ve benzeri bilgiler) alınması hem de bu kayıtların ihtiyaç analizine tabi tutulması önemlidir. Böylece hem muhatapı daha iyi tanıma hem tutuklu veya hükümlünün gelişimini takip etme hem de hizmet süreçlerinin iyileştirilmesi fırsatı kaçırılmamış olacaktır.²⁷ Adalet Bakanlığı ile DİB arasında imzalanan iş birliği protokolünde görüşmelerin kaydının tutulması gerektiği şu şekilde ifade edilmektedir: “*Kuruma yeni gelen tutuklu ve hükümlülerle bu Protokol kapsamında görevlen-*

²⁶ Ağlıkaya Şahin, *Federal Almanya Cumhuriyet'inde Dini Danışmanlık: Teori-Eğitim-Uygulama*, 381-382.

²⁷ Ağlıkaya, *Federal Almanya Cumhuriyet'inde Dini Danışmanlık: Teori-Eğitim-Uygulama*, 119.

dirilen personelin görüşmesini ve hükümlü gözlem ve sınıflandırma formlarında yer alan 'Din' bölümünün ilgili personel tarafından doldurulmasını sağlamak."²⁸ Fakat tüm bu kayıtlar yapılırken danışanların kişisel bilgilerinin gizlilik ve güvenliğini sağlama konusunda titiz davranılmalıdır. Aksi takdirde cezaevi vaiziyle tutuklu/hükümlü arasındaki güven zemini yok olabilir ve bu da manevî rehberlik ve din hizmetlerinin olumsuz etkilenmesine sebep olabilir.

2.5. Ceza İnfaz Kurumları'ndaki Manevî Rehberlik ve Din Hizmetlerinde Destek Talep Edilen Konular

Katılımcılara manevî rehberlik ve din hizmetlerinde tutuklu ve hükümlülerin destek talep ettikleri konuların içeriğinin neler olduğu sorulmuştur. Bu temayla ilgili elde edilen veriler, aşağıdaki örneklerde görülmektedir:

"Birincisi kaderle ilgili sorular geliyor. 'Ben bu suçu işledim ama bu benim kaderim mi yoksa benim irademle mi oldu?' gibi sorular gelir. İşte bir adamın ölümüne sebep olmuş, kul hakkını soruyor. İkinci olarak 'dövme' soruları gelir.

Çünkü dövmesi olan insan baya fazla. "Benim gusül abdestim oluyor mu?" şeklinde sorular geliyor. Bir de gündemle ilgili sorular gelir. Çünkü herkesin elinde gazete var, gazetelerden okuyorlar. Bir de 'af var mı?' sorusu çok gelir. Ayrıca intihar vakası oluyor, adam hayatının bittiğini düşünüyor; ailesi ile ilgili bir mesele oluyor, ruhi bir hastalığı oluyor veya içerideki yaşadığı ortamlar cezaevi arkadaşlarıyla ilgili oluyor." (K1)

"Birebir görüşmelerde onların derdi 'Acaba bunun affı var mı?' gibi konularda manevî anlamda destek almaktır. Orada soruyorlar: 'Şu işi yapıyordum hocam. Bu kadar insanın hakkına girdim ya da bunun günahı ne?' gibi birebir görüşmelerde bunları soruyorlar. Zaten çeşitli suçlardan gelmiştir. Bu zamanla kendi vicdanını rahatlatma amacıyla yani hukuki bir cezası var, dini yönden sorumluluğu ne anlamında." (K4)

"Genellikle ahlaki konularla ilgili sorular geliyor. Her günahın tövbesi olur mu? Tövbe etsem kabul olur mu? Zaten ölmesi gerekmiyor muydu? gibi kaderle ilgili sorular geliyor. Ya da çevrem zaten hırsız benim suçum ne vb. Fıkhi meselelerde namaz, oruç, taharet vs. alakalı sorular da oluyor." (K5)

Yukarıdaki katılımcı görüşlerinde de örnekleri görüleceği üzere katılımcılar kader, irade, suç, günah, af, tövbe, ceza ve benzeri konularda sorular yöneltildiğini ifade etmişlerdir. Tutuklu ve hükümlü olma süreci o birey

²⁸ 10.02.2011 tarihli Adalet Bakanlığı ile Diyanet İşleri Başkanlığı Arasında Tutuklu ve Hükümlülerin Dini ve Ahlaki Gelişimlerini Sağlamaya Yönelik İş Birliği Protokolü, Madde 5/B-2

için o güne kadar getirdiği yaşam dengesini sarsan, bozan ve hatta yok eden bir durumdur. Birey yaşam dengesini bozan acı verici tutukluluk ve hükümlülük karşısında ümitsizlik, korku, öfke, çaresizlik, kaygı, suçluluk, yalnızlık, terk edilmişlik gibi duygular içerisine girebilir; hatta KI'in alın-tısında geçtiği üzere tutuklu ve hükümlülerde suçla ilişkin utanç ve vicdan azabından ötürü intihar eğilimi ortaya çıkabilir.²⁹

Bazı katılımcılar tutuklu ve hükümlülerin kaderle ilgili sorular sorduğunu ifade etmişlerdir. Bu süreçte bazı tutuklu ve hükümlüler kendilerini “kader mahkûmu” gibi algılayıp işledikleri suçun sorumluluğunu görmezden gelmeye çalışabilir. Bu tutum, içerisinde buldukları fiziki ve psikolojik atmosfer göz önünde bulundurulduğunda ilk planda normal karşılanabilir. Fakat cezaevi vaizi kaderle ilgili sorulara cevap verirken bir yandan insanın yaptığı olumlu-olumsuz eylemlerinden sorumlu olduğunu vurgulamalı; diğer yandan tövbe edildiğinde şirk dışında tüm günahların bağışlanacağına dikkat çekerek onların ümitle hayata tutunmalarına yardımcı olmalıdır.³⁰

Tutuklu ve hükümlüler içinde buldukları durumdan ötürü dini inançlara daha çok yönelebilmektedir. Örneğin yapılan bir araştırmada uzun süre Ceza İnfaz Kurumunda kalan kişilerde dindarlık durumunun yüksekliğinin sebebi dine sığınma ve ilahi bir varlıktan yardım isteme arzusunun olabileceği ifade edilmektedir.³¹ Tutuklu ve hükümlüler özellikle Ceza İnfaz Kurumuna geldikleri ilk günlerde kendilerini boşlukta hissetmelerinden ötürü inandıkları dinin kendilerine sunduğu öneri ve çözümlere daha çok ihtiyaç duyabilmektedir.³² Çimen tarafından yapılan bir araştırmada tutuklu ve hükümlülerin yaşadıkları suçluluk psikolojisi nedeniyle yaptıkları yanlış eylemden kaynaklı suçluluk duygusundan kurtulabilmek için dinî ritüellere ve sembollere yöneldikleri ortaya çıkmıştır.³³ Bu gerçekten hareketle cezaevi vaizinin tutuklu ve hükümlülerdeki suçluluk duygusunu hafifletecek Allah sevgisi, tövbe, bağışlayıcılık gibi yapıcı unsurları öne çıkaran ümit verici bir dil ve içerik kullanması gerekir. Bu unsurlara vurgu yaparken diğer yandan merhamet-ceza dengesini korumak adına Allah'ın adaletinin bir gereği olarak cezalandırmasına da değinilmelidir. Fakat bu

²⁹ Işık - Demir, *Ceza İnfaz Kurumları Din Hizmetleri Rehberi*, 70.

³⁰ Işık, “Ceza infaz Kurumları Din Hizmetleri, Manevi Rehberlik ve Kur'an Öğretiminin Etkin Bir Yapıya Kavuşturulması”, 278; Özdemir, “Cezaevlerinde Din Eğitimi ve Dini Danışmanlık”, 319-320.

³¹ G. Can, *Hükümlülerde Dinî Yaşayış: Psikolojik Bir Yaklaşım* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014), 101.

³² Michael Utsch, “Pozitif Psikolojiden Güdüler-Din Psikolojisi Araştırmaları ve Terapi / Manevi Yardım Uygulamaları”, *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 25 (2008): 174.

³³ Adem Çimen, “Ceza İnfaz Kurumlarında Sosyalleşme ve Islah İlişkisi”, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 15/2 (2015): 180.

yapılırken muhatabın yaş, cinsiyet, işlediği suçun özellikleri de göz önünde bulundurularak bireye mahsus bir yaklaşım ve yöntemle göre hareket edilmelidir.³⁴

K5'in ifadesinde de görüleceği üzere bazı tutuklu ve hükümlüler dini konularda (özellikle ibadet, ahlak) sorular da yöneltebilir. Bu sebeple tutuklu ve hükümlülerin dinî konulardaki bilgi eksikliklerini gidermeye yönelik çalışmalar yapılmalıdır. Örneğin tutuklu ve hükümlü, ibadetlerini yerine getirmeye çalıştıkları halde dinin kendisine sağladığı kolaylıklar hakkında bilgi sahibi değilse bilgilendirilebilir. İbadetlerini bilerek gönül rahatlığıyla yerine getiren tutuklu ve hükümlüler hem yaratıcıya daha çok yaklaşım tövbe kapısına yönelebilir hem de cezaevinin sıkıcı, yalnızlaştırıcı ve bunaltıcı ortamından uzaklaşım hayata ümitle bakabilir.³⁵

2.6. Ceza İnfaz Kurumları'ndaki Manevî Rehberlik ve Din Hizmetlerinde Yaklaşım ve Yöntem

Katılımcılara manevî rehberlik ve din hizmetlerini nasıl bir yaklaşım ve yöntemle yürüttükleri sorulmuştur. Bu temayla ilgili elde edilen veriler, aşağıdaki örneklerde görülmektedir:

“İnsani ilişkilerde insanların durumuna, karakterine, özelliğine, ortama, probleme göre hareket edilir. Dolayısıyla her kişinin durumuna göre, sözüne göre bir hareket tarzı benimsiyorum. Kişinin halet-i ruhiyesine göre hareket tarzı değişiyor. Özel görüşmede adam kim, adamın dini durumu, vb. özelliklerine göre farklı konuşuyoruz, bir de şunu yapmıyorum; ben konuşayım siz dinleyin tarzında değil de interaktif böyle sohbet havasında yani karşılıklı olunca sıkılmıyor, iki saat geçiyor mesela. Burada insanlara bir şeyler anlatmak yani ben anlatayım, sen dinle mantığı cezaevinde geçmez orada adamların en büyük isteği belki de kendilerini dinleyen birilerinin olması. Burada önce sabırla dinliyorum, en son ben anlatıyorum. Bazen aslında adamın problemi de yok tamam mı sadece dinlenilmesini istiyor. Dinliyorsun. Onları iyi dinlemeniz gerekir. Değer verdiğinizizi onlara hissettireceksiniz, jest ve mimikler çok önemli.” (K1)

“Benden ne istiyorlar, dertlerini döküyorlar, bir kere bana hayat hikayelerini, oraya nasıl düştüklerini anlatıyorlar. Dinliyorum gerekli yerlerde, onlara öğütler veriyorum. Onların psikolojilerine, hallerine göre konuşuyoruz, dertleşiyoruz. Aslında burada senin olman, olmamız bile onu rahatlatıyor; oradaki güler

³⁴ Işık, “Ceza infaz Kurumları Din Hizmetleri, Manevi Rehberlik ve Kur’an Öğretiminin Etkin Bir Yapıya Kavuşturulması”, 277; Özdemir, “Cezaevlerinde Din Eğitimi ve Dini Danışmanlık”, 320.

³⁵ Işık, “Ceza infaz Kurumu Bağlamında Manevi Rehberliğin Teorik Temelleri: İngiltere ve Türkiye’deki Uygulamaların Karşılaştırmalı Olarak Değerlendirilmesi”, 229.

yüzünüz, değişik bir yüz görüyorlar. Sizi görmeleri, bir gülümsemeniz bile onları rahatlatıyor.” (K2)

“Uzun bir süre bu güveni tesis etmek için uğraşıyorsun. İlk zamanlar zaten koğuş sohbetlerinden seni tanımaya çalışıyor. Zamanla sana güveniyor. Bundan laf çıkmaz. Sonra mahkûm dilekçe yazar, ben hoca ile birebir görüşmek istiyorum diye. Bir psikolog gözüyle sen dinlersin, o anlatır. Empati yapmalı mı yapmamalı mı? Yapmamalı yaparsa sıkıntı orda çünkü sürekli ve suç işlemiş kişilerle görüştüğün zaman empati yaptığında bu seni ruhsal anlamda rahatsız edebiliyor. Empati olmadan dinlemeye gayret etmeli. Bazen yapabilirsiniz ama bu, bazen de zarar verebiliyor. Daha çok tarafsız dinleyip ben olsaydım ne yapardım dediğin zaman işin içinden çıkamıyorsun, ondan dolayı empati yapmamalı. Ondan sonra dışarda gördüğün herkesi suçlu görmeye başlıyorsun kimse ile görüşmek istemiyorsun. İlk zamanlar da böyle bir süreç atlattıyorsun ister istemez. Daha sonra biraz daha tarafsız dinlemeye başlayınca kolaylaşıyor. Empati değil, sempati yapılmalı.” (K4)

“Bireysel görüşme nasıl yapılmalı diye sorsanız bu altyapı bende mevcut değil. Eğitimi almadık. Mahkûmun içinde bulunduğu duruma göre yaklaşım yapılıyor.” (K5)

Manevî rehberlik hizmetlerinde öncelikli olarak Ceza İnfaz Kurumundaki muhatap kitlenin, hazır bulunurluk düzeylerini ve ihtiyaç duydukları konuları belirlemek gerekir. Ceza İnfaz Kurumlarındaki muhatap kitlenin işledikleri suçların niteliği, eğitim-öğretim durumu, bilgi seviyesi, sosyo-kültürel düzeyi, vb. özellikleri bilinerek ve beklenti, ihtiyaçları göz önünde bulundurularak manevî rehberlik hizmetlerinin planlanması ve uygulanması istenilen amaçlara ulaşmada son derece önemlidir.³⁶ Yukarıda katılımcı görüşlerinde de örnekleri (K1, K2) görüleceği üzere katılımcılar yaklaşımlarının muhatabın ihtiyacına göre şekillendiğini, muhatabı tanıdıktan sonra ihtiyacı tespit ettiklerini ve durumuna göre onlara rehberlik etmeye çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Bireylerin özelliklerinin göz önünde bulundurularak manevî rehberlik yapılmaya çalışılması, cezaevi vaizi/manevî danışmana tutuklu ve hükümlülerin gereksinimlerini tanıma imkânı sağlayacaktır; böylece kişiye mahsus bir yaklaşımla nitelikli bir manevî rehberlik hizmeti verilebilir.

Katılımcılar danışan tutuklu ve hükümlülere kendi değer ve düşüncelerini dayatmaya girişmediklerini, özellikle danışanı etkin dinleyerek, anlamaya çalışarak ona eşlik ettiklerini ifade etmişlerdir. Etkin dinlemenin danışanla bağ kurmalarını sağladığını, danışana kendisini değerli hissettirdiğini ifade etmişlerdir. Manevî rehberlik hizmetlerinde etkin dinleme yönteminden yararlanma, önceliklerin ve ihtiyaçların tespiti ve buna bağlı doğru

³⁶ Özdemir, “Cezaevlerinde Din Eğitimi ve Dini Danışmanlık”, 323.

yaklaşım geliştirme açısından son derece önemlidir.³⁷ Daha sonra tutuklu veya hükümlünün içinde bulunduğu ruh hali ve kişisel özellikleri göz önünde bulundurularak hemen konuya girmek yerine ‘nasılsın, nasıl gidiyor, vb.’ şeklinde birkaç rahatlatıcı giriş sorusuyla ona değer verildiğini hissettirerek görüşmeye başlanabilir.³⁸

Bazı katılımcılar danışanların görüşmeler esnasında içlerini döktüklerini, dertlerini anlattıklarını, içlerinde biriken duyguları boşalttıklarını ifade etmişlerdir. Böyle durumlarda yapılacak en büyük hata, tutuklu ve hükümlüye ayrıntılı konuşma fırsatı vermeden danışmanın hemen konuşmaya başlamasıdır. Şairin de söylediği üzere tutuklu ve hükümlülerin “*Düşüm mahpus damına öğüt veren çok olur. Toplasam o öğütleri buradan köye yol olur.*” anlayışına sahip olabilecekleri ve sürekli nasihate maruz kaldıkları akılda tutularak danışman empati, sabır, anlayış, koşulsuz kabul ile danışana kulak verebilmelidir.³⁹ Yapılan görüşmeler özellikle kişisel duygu (yas, özlem, öfke, vb.) ve kimseye bahsedilmemiş mahrem konularda muhatapların o güne dek ifade etmemiş oldukları özel hisleri (acı, pişmanlık, utanç) ortaya çıkarabileceğinden muhatabın sonuna kadar duygu ve düşüncelerini anlatmasına izin verilmelidir.⁴⁰ İhtiyaç duyulduğu zaman danışmanın sürece dahil olup, kısa cevaplar vermesi manevî rehberlik faaliyetlerinin başarısını artırabilir.

Araştırmamızdaki katılımcıların büyük çoğunluğunun, yürüttükleri manevî rehberlik hizmetlerini genelde klasik din hizmeti tanımı içinde değerlendirmedikleri, bir başka deyişle salt irşat ve tebliğ modeline göre hareket etmemeleri; bireysel görüşmenin profesyonel manada nasıl gerçekleştirilebileceğine dair herhangi bir eğitim almadıklarını ifade etmelerine⁴¹ rağmen yürüttükleri hizmetlerin psikolojik ve rehberlik yönünü dikkate almaya çalışmaları önemlidir. Zira manevî rehberlik hizmetleri tek taraflı dini bilgi aktarımından (iletim) daha ziyade psikolojik yardım sürecidir. Zira manevî rehberlik hizmetlerinde kullanılması önerilen terapi/tedavi modelinde de muhatabı merkeze alarak, onun ihtiyaçlarından yola çıkarak yapılan konuşmayla, mahkûm ve hükümlüye kesinlikle herhangi bir emir ve nasihat vermeden danışmanlık yapılır. Bu modelde muhatabın istek ve ihtiyacı

³⁷ Başar, “Hastanelerde Din Hizmetlerinin Eğitim Boyutu”, 492.

³⁸ Işık, “Ceza infaz Kurumları Din Hizmetleri, Manevi Rehberlik ve Kur’an Öğretiminin Etkin Bir Yapıya Kavuşturulması”, 278.

³⁹ Işık, “Ceza infaz Kurumları Din Hizmetleri, Manevi Rehberlik ve Kur’an Öğretiminin Etkin Bir Yapıya Kavuşturulması”, 275; Işık - Demir, *Ceza İnfaz Kurumları Din Hizmetleri Rehberi*, 55.

⁴⁰ Ağılkaya, *Federal Almanya Cumhuriyeti’nde Dini Danışmanlık: Teori-Eğitim-Uygulama*, 379-380.

⁴¹ Bkz: Bu çalışmanın “Ceza İnfaz Kurumlarındaki Manevi Rehberlik ve Din Hizmetlerinde Karşılaşılan Sorunlar” başlıklı kategorisi.

doğrultusunda karşılıklı konuşma gerçekleştirilir. Ayrıca muhatabı şartsız kabul, empati, etkin dinleme, vb. iletişim teknikleri kullanılır.⁴² Zira etkin dinleme tutuklu ve hükümlülerin yaşadıklarını ve hissettiklerini dile getirmelerine imkân sağlayarak etkili iletişimin gerçekleşmesine yardımcı olur.⁴³ K4 danışmanlık sürecinde empatinin danışmana ruhsal anlamda sıkıntı oluşturduğundan empati yapmanın doğru olmadığını ifade etmektedir; fakat bu yaklaşım, doğru değildir. Çünkü danışman, danışanı etkin dinleme sürecinde empatik bir bakış açısıyla dinlemediği zaman danışanın kendisine ve dünyaya bakış açısını fark edip ona uygun çözüm önerileri oluşturma imkânını kaçırabilir.⁴⁴

Ceza İnfaz Kurumları'nda cezaevi vaizleri bir yandan isteyen tutuklu ve hükümlülere manevî rehberlik faaliyetleri düzenlerken diğer yandan çeşitli din hizmetlerini de yerine getirmektedirler. Katılımcılara ne tür din hizmetleri gerçekleştirdikleri, bu hizmetleri nasıl bir yaklaşım ve yöntemle yürüttükleri sorulmuştur. Bu temayla ilgili elde edilen veriler, aşağıdaki örneklerde görülmektedir:

“Mahkûmlara direkt ‘hadi namaza, Allah şöyle diyor’ denilmez. Bir camiye gittiğiniz zaman bile millete hemen şu eksiginiz bu eksiginiz var diye başlamazsınız. İlk etapta hâl hatır sorarsınız. Yavaştan dertlerini açarlar, siz orada iyi bir dert ortağı olursunuz. Burada hocalık moduna giremezsiniz, ben şunu anlatacağım demezsiniz. Bilirsiniz vaazlar çok monotondur. Kürsüye çıkarsınız oradan konuşursunuz. Ama Ceza İnfaz Kurumu öyle değil, herkes sizinle göz gözedir. O göz gözeyi kaybetmezsiniz. Ama bu sırada herkes de konuşur. Çünkü siz direk her şeyi anlatımla götürmezsiniz onları konuşturursunuz, ifade ettirirsiniz. Sohbet esnasında arkadaşlar sorular size gündemle alakalı, kendileriyle alakalı, kafalarına takılan sorular olur. Konuşmalarının arasında (büyük bir maharet gerektirir bu) o maharetle o günkü anlatmamız gereken konuyu onların cümlelerinin arasından bir yerde hissettirmeden ben size şunu anlatacağım demeden o konuya girebilmeniz. Ve girerken misaller ve sorularla başlarız. Kimi yerde anlatımla kimi yerde örneklerle kimi yerde soru cevapla bu işi yaparız. Ama her an dikkati toplamanız gerekir. İlk etapta öyle bir sunum yapacaksınız ki bir defa insanlar sizi kabullenecekler. Ya hoca çok güzel anlatıyor, çok güzel konulara değiniyor dedirteceksiniz. Aslında hayatında insanlar böyle şeyler bilmediklerinden biz öyle itiraflar da duyduk ya hocam şunları

⁴² Karagül, “Manevî Bakım: Anlamı, Önemi, Yöntemi ve Eğitimi (Hollanda Örneği)”, 19-21.

⁴³ Işık, “Ceza infaz Kurumları Din Hizmetleri, Manevi Rehberlik ve Kur’ân Öğretiminin Etkin Bir Yapıya Kavuşturulması”, 275.

⁴⁴ Derya Kolbaşı, “İletişim Dili ve Empati”, *Ceza İnfaz Kurumları Din Hizmetleri Rehberi* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2012), 112.

biz zamanında öğrenseydik buralara düşmezdik dediklerini çok duyduk. Biz oraya sadece sohbet yapmaya gitmiyoruz. Mahkûm arkadaşlarımızın sadece dini sorularına da cevap vermiyoruz. Arkadaşlarımızın dertleri olur, dertlerini dinleriz. Mesela hanımıyla kavgalıdır, onu anlatır, dinleriz. Adamı vurmuş öldürmüştür, niye öldürdüğünü anlatır, içini dökmek ister, dinleriz. Başına gelen bela, musibetleri anlatmak ister, dinleriz. Bunları birebir de anlatmak isteyebilir veya toplum içerisinde açmış anlatıyorsa onu da dinleriz. Bu noktada fikirler beyan ederiz. Gelecekte ne yapmak istiyor, bu noktada ona bir projeksiyon çizmemizi ister, elden geldiği kadar yardımcı oluruz. Diğer bir faaliyetimiz; Kur’ân-ı Kerim dersleri. Mahkûmlara belli başlı sureler öğretilir. Yani biz orada sadece vaiz veya Kur’ân hocası değiliz. Birlikte oyunlar da oynarız. Mesela, arkadaşlar telefon görüşünden gelmiş veyahut kapalı görüşten gelmiş, eşini görmüş ama demir parmaklığın ardından veya çocuğunu öpememiş veya kötü bir haber almış herkes mahzun durumda, yüzler düşük falan. Siz burada konu anlatamazsınız. Burada ne yapabilirsiniz? Oyun oynatırsınız. İçerde koca koca adamlara oyun oynatırsınız. Mesela bir mafya vardı, ona bile oyun oynatmıştım. “Ormanda bir ayı gördüm” oyununu bilirsiniz. Şimdi ayağa kalkıyor on kişi sıraya giriyorlar. Aslında çok basit bir oyun, normalde ben bunu ortaokul öğrencilerine oynatırım. Böyle daha bir sürü oyun var motivasyonlarını artırmak için oynadığımız; mesela birbirlerine sandalye olma oyunu oynatırız, vücut dayanamaz kahkaha eğlenme vs. gibi şeyler olur ve oyun bitince az önce herkes birbirine destek oldu, güvenciniz deyip ben buradan sonra birlik ve güven duygusunu çok güzel anlatabilirim, böylece yani soru içinde, oyun içinde, hikâye içinde anlatırız konularımızı. Artık bazen gittiğimde, hocam oyun oynamıyoruz mu, diyenler bile oluyor. Sadece bunlarla da kalmayız. Değişik etkinlikler de yaparız. Mesela ben müdürden izin alırım konferans salonunu alırız. Kayseri’nin ozanlarını, Türk sanat müziği söyleyenlerini götürürüz. Yine ‘O Ses Cezaevi’ yaptım. Gittim konservatuardan hocaları, öğretim görevlilerini aldım cezaevine getirdim. 15-20 günde bunları enstrümanla söyleyebilme noktasına getirdik. Sonra seçimlere başladık, eleme yaptık. En son sekiz kişi kaldı. Vali, belediye başkanı, baş savcımız falan hepsi geldiler ve seçimleri yaptık. Doğal olarak bunu ben yapıyorum, görevim değil ama yapıyorum. O mahkûm yirmi gün boyunca çalışırken yanında ben bulunuyorum. Netice olarak aradaki tüm bariyerleri yıkmış oluyoruz. Biz her şeyi dini ve manevî olarak insanlara ulaşılabilmek için bir enstrüman olarak kullanmak zorundayız. Bunların dışında bildiğiniz yarışmaları yaparız, seminerlerimiz, kurslarımız, vs. olur. Yeni geliştirdiğimiz projelerimiz de var mesela benim Türkiye’de ilk defa uygulamaya koyulan bir projem var: ‘Koğuş Koçları Projesi’. Biz bir koğuşa gidiyoruz, o koğuşa tekrar gelebilmemiz iki hafta

sürüyor. İki hafta süresince koğuştaki bir arkadaş diğerlerine rehberlik yapabilsin diye uzun süreli kalacak arkadaşları biz alıyoruz, eğitim veriyoruz. Peygamber Efendimiz'in hayatını baştan sona anlatıyoruz. Sonra abdest, namaz, gusül ile ilgili bütün bilgileri anlatıyoruz detaylıca. Sonra öfke kontrolü ile ilgili bilgiler veriyoruz. Uzun süreli arkadaşları bu şekilde ortama atıyoruz. Bu arkadaşlar bize kime, nasıl yaklaşacağımız hususunda bilgi aktarımı yapıyor. Mesela şu arkadaşta şöyle bir eğilim var, şununla iletişim kuramıyorum, vs. gibi. Sadece bunlarla da kalmıyoruz. Mesela bazı arkadaşlar yaptığımız yarışmalara birkaç defa girmiş, sürekli dereceler almış, yazılar yazıyor falan biraz da biz iştiyaklandırıyoruz yerel gazetelere haftada bir yazı yollamasını sağlıyoruz. Sonra bu kişi yazım çıkıyor falan diyerek farklı bir yere geliyor. Yazdıklarını arkadaşları okudukça motivasyonu artıyor. Dışardan tepkiler gelince daha da bir artıyor motivasyonu. Ben bu şehrin yerlisiyim, benim çevrem geniş, kimi zaman ozanlık kursu açtırıp sanatçı da getiririz, gazetecilik kursu açtırırız, onları kazanmaya yönelik kurslar da açtırırız. Herkesin iyi tarafı vardır oradan insanları yakalamaya çalışırız. Velhasıl her şey bizim için bir mahkûma dokunabilmek adına bir sermayedir.” (K1)

“Koğuşları geziyor bilgilendirme yapıyorum. Her gün nasılsınız diye güler yüzle yanlarına gidiyorum. Hepsinin ruh dünyasına inmek için biz ordayız, o yüzden hepsini çekmeye çalışmalıyız. Tek tek ilgilenmemiz lazım. İnfaz memurları çok özel hayatlarına girmeyin, Kur’ân’ını öğret çık, diyor. Oturup dertleşmezsen senin dersine gelmiyor. Sırf kanepede oturmak için gelen var. Biz verdiğimiz birçok şeyi muhabbetle veriyoruz, aslında o yüzden sadece Kur’ân öğrenmek için gelsin diyemiyorsun. Arada film izlettiriyoruz. O, on tane vaaza bedel olabiliyor. Hırsızlık yapan mahkûmlar bundan çok ders almışlardı. Görsel önemli.” (K3)

“Diyânet’in bir müfredatı var cezaevlerinde işlenmek üzere. İlahiyat müfredatı gibi. İşlemek mümkün değil. Deftere yazıyorsun onu ama sen bir konu hazırlayıp gitsen de o konuyu işlemek çok zor. Genelde içeri gittiğimizde sorulan sorular sohbetin seyrini belirliyordu. Gidersin mahkûmun yatağına oturursun. Oraya kim gelirse artık kaç kişi gelirse artık onlarla beraber sohbet edersin. Sana güveniyor. ‘Hoca bilir, hoca bize en doğrusunu anlatır’ derler. Önemli günler, haftalar, kandiller var; dışarıdan birini getiriyoruz. Salonumuz var. Film okumaları yapıyor mesela yine orada. Ayda bir zaten program yapıyor ama mesela arka arkaya da gelebiliyor. İşte kadınlar günü. Çanakkale zaferi gibi. Her gün için ayrı ayrı konferanslar düzenlenir. Genelde kurumumuzdan insanlar götürüyoruz. Değişik bir yüz, değişik bir ses, değişik bir nefes olsun diye o şekilde. Mesela hadis yarışmaları oluyor. Bu dışarıda yapılan meal yarışmaları

gibi yarışmaların aynılarını orada biz de yapıyoruz. Sonra kendi aralarında yarışmalar yapıyoruz. Hadis kartelalarından ezberliyorlar. Şöyle bir şey; orada dini hayatı canlı tutmaya çalışıyorsun. Ramazan'da mukabele okuyordum mesela, bir iki kişi takip ediyordu belki ama dinleyenler vardı. Her anı değerlendirme derdine giriyorsun oraya gittiğinde. Vereceğin hesabının derdine düşünce, değerlendirme derdine de düşüyorsun. “(K4) “Temel vazifeleri olarak kısım sohbetleri yapılmakta bizzat mahkûmların bulunduğu yerlere gidilerek veya çok cüzi de olsa mahkûmlardan bir kısmı arkadaşlarımız için ayrılan yere gelmekte. Orada bir boyutuyla sohbet yapılmakta. Onun dışında dini gün ve gecelere yönelik programlar yapılmakta. İstekli mahkûmlara Kur’ân-ı Kerim öğretilmekte. Temel faaliyetler bu şekilde diyebiliriz. Ekstra faaliyet düzenlemek istenirse cezaevi idaresi izin verdiği sürece farklı faaliyetler de gerçekleştirilebilir. Kısım sohbetleri içinde de ilmihal, siyer gibi konularımız var. Örgün eğitimde olduğu gibi her sınıfa 40 dakika ayırayım gibi standart bir çalışma saati yok. Evet 37 üniteden oluşan bir müfredat var ama bu programın takip edilmesi de mümkün değil çünkü program tamamen örgün eğitim merkezli hazırlanıp cezaevine uyarlanmaya çalışıldığı için müfredatı uygulamak mümkün değil. Yetişkin eğitimi olduğu için kalacağımız süre ya da konunun gidişatı mahkûmların durumlarına göre değişebiliyor. Kim bizi dinlemek isterse gelir otururuz. 5 kişi, 10 kişi, 20 kişi, 30 kişi her neyse dinlerler. Kur’ân eğitimi hakeza istekli mahkûmlara duyurulur, mahkûmlar dilekçe verir ona göre program düzenlemesi yapılır.” (K5)

Yukarıda katılımcı görüşlerinde de örnekleri görüleceği üzere katılımcılar Ceza İnfaz Kurumları’nda din hizmetlerini genelde koğuş ortamında din ve ahlak bilgisi dersi bağlamında konu anlatımı ve daha çoğunlukla soru-cevap yöntemi ile sohbet şeklinde gerçekleştirdiklerini ifade etmişlerdir. Ayrıca talep eden tutuklu ve hükümlülere Kur’ân-ı Kerim öğrettiklerini; konferanslar, sosyo-kültürel faaliyetler düzenlediklerini dile getirmişlerdir.

K1, K3 kodlu katılımcıların ifadelerinde de görüleceği üzere tutuklu ve hükümlülere değer verilip onlarla samimi bağlar kurmaya çalışılması son derece önemlidir. Tutuklu ve hükümlüler genelde kendilerini dışlanmış ve yalnız hissettikleri için⁴⁵ böyle bir duygusal bağ, cezaevi vaizlerinin din hizmetleri sürecinde mesajlarının onlar tarafından kabul görüp istedik eylemlerin ortaya çıkmasını hızlandıracaktır. Bu açıdan bakıldığında cezaevi vaizi ile tutuklu ve hükümlüler arasında oluşan güçlü bağ din hizmetlerinin başarısına katkı sağlayacaktır.⁴⁶

⁴⁵ Özdemir, “Cezaevlerinde Din Eğitimi ve Dini Danışmanlık”, 319.

⁴⁶ Çınar, “Ceza İnfaz Kurumlarındaki Din Hizmetlerinde Cezaevi Vaizlerinin Karşılıklı Sorunlar”, 2410.

Yukarıda katılımcı görüşlerinin bazılarında da görüleceği üzere cezaevi vaizlerinin koğuş derslerinde ve sohbetlerinde cami kürsüsündeymiş gibi vaaz ve nasihat tercih etmek yerine tutuklu ve hükümlülere konuşmaya teşvik edecek bir başka deyişle onları aktif kılacak bir yöntem takip etmeye çalıştıkları anlaşılmaktadır. Zaten sohbet tek taraflı hale gelirse bunun adı sohbet değil, monolog/tek taraflı konuşmadır. Eğer cezaevi vaizi sohbet esnasında muhataplarına söz hakkı vermezse, sohbetin içeriğini onların dünyasına uygun hale getirmezse tutuklu ve hükümlüler soru sormadıkları gibi sıkılabilirler, “şu sohbet bitse de hoca bir gitse artık” şeklinde düşünebilirler.⁴⁷ Bundan dolayı koğuşlarda veya sınıflarda yapılan dersler ve özellikle sohbetlerde cezaevi vaizinin sürekli konuşan ve nasihat veren pozisyonda olması yerine tutuklu ve hükümlülerin psikolojik durumlarını ve sorularını dikkate alarak karşılıklı soru-cevap formatında ve katılımcı bir anlayışla hareket etmesi gerekir. “Gönül ne çay ister, ne çayhane, gönül sohbet ister, çay bahane” beytinde olduğu gibi sohbet sıcak, samimi, etkileyici bir atmosferde gerçekleşirse sohbetler tutuklu ve hükümlülere olumlu etkileyebilir.⁴⁸ Terk edilmişlik ve yalnız bırakılmışlık psikolojisi içerisindeki tutuklu ve hükümlüler sohbetin gerektirdiği her durumda sohbe dahil olduğu zaman hem daha iyi tanınabilir hem de onların psikolojik açıdan rahatlamalarına imkân sağlanabilir.⁴⁹

Katılımcıların din hizmetlerinde eğitsel oyunlara, filmlere başvurmaları ve özellikle çeşitli sosyal-kültürel faaliyetler düzenlemeleri tutuklu ve hükümlülerin yaşadıkları varoluşsal boşluktan, can sıkıntısından kurtulmaları, hayata tutunmaları açısından son derece önemlidir.⁵⁰ Yarışmalar, din dersleri, münazaralar, spor turnuvaları, meslek kursları, sinema, konser, konferans, önemli gün ve hafta kutlamaları vb. etkinlikler insanlar arası yoğun bir etkileşime, kaynaşmaya, sosyal bağların güçlenmesine ve tahliye sonrasında hayata bakışlarında farklı pencereler açılmasına vesile olduğu için önemlidir.⁵¹ Zira başka bir araştırmada tutuklu ve hükümlüler Ceza İnfaz Kurumları’nda yapılan sosyal ve kültürel faaliyetlerde düzenlenen etkinliklerde rol alarak iyi ve güzel davranışları öğrendiklerini ifade etmişlerdir.⁵² Özellikle K1 kodlu katılımcının başlattığı “Koğuş Koçları” adlı

⁴⁷ Korkmaz, “Hitabet Türleri”, 156, 163.

⁴⁸ Korkmaz, “Hitabet Türleri”, 155.

⁴⁹ Abdullah Demir, “Ceza İnfaz Kurumlarında Din Eğitimi”, *Diyanet İlmî Dergi* 45/4 (2009): 52; Işık, “Ceza infaz Kurumu Bağlamında Manevi Rehberliğin Teorik Temelleri: İngiltere ve Türkiye’deki Uygulamaların Karşılaştırmalı Olarak Değerlendirilmesi”, 232; Özdemir, “Cezaevlerinde Din Eğitimi ve Dini Danışmanlık”, 323-324.

⁵⁰ Işık, “Ceza infaz Kurumları Din Hizmetleri, Manevi Rehberlik ve Kur’an Öğretiminin Etkin Bir Yapıya Kavuşturulması”, 281.

⁵¹ Çimen, “Ceza İnfaz Kurumlarında Sosyalleşme ve Islah İlişkisi”, 167.

⁵² Çimen, “Ceza İnfaz Kurumlarında Sosyalleşme ve Islah İlişkisi”, 175.

özgün proje son derece dikkat çekicidir. Bu proje cezaevi vaizlerinin koğuşlarda olmadığı zamanlarda da din hizmetlerinin koğuşlarda durmaksızın devam etmesine katkı sağlamaktadır. Nitekim Çimen tarafından yapılan başka bir araştırmada görüşme yapılan mahkûmların birçoğu aynı odada kaldığı arkadaşlarından helali haramı, doğruluğu, dürüstlüğü, yalan söylememeyi vb. birçok konuyu öğrendiğini ve uygulamaya çalıştığını ifade etmiştir.”⁵³

2.7. Tutuklu ve Hükümlüler ile Ceza İnfaz Kurumu Görevlilerinin Manevî Rehberlik ve Din Hizmetleri ile Cezaevi Vaizlerine Yaklaşımı

Katılımcılara yürüttükleri manevî rehberlik ve din hizmetlerine ve kendilerine karşı tutuklu ve hükümlülerin yaklaşımlarının nasıl olduğu sorulmuştur. Bu temayla ilgili elde edilen veriler, aşağıdaki örneklerde görülmektedir:

“Şimdi cezaevi ortamında şöyle bir durum var. Cezaevinde çalışan insanlar genelde o cezaevinin sertliğine, merhametsizliğine, biraz meslek hastalığına kapılmış insanlar olabiliyor, biz bunu genel itibariyle aşan insanlarız. Ve mahkûm bunu gördüğü zaman beni burada insan gibi kabul eden, Allah’ın kulu kabul eden hocalarım var diyor. Biz koğuşa girdiğimizde çok güzel karşılanıyoruz. Cezaevi müdürü bile öyle karşılanmaz. Bize müthiş bir ayrıcalık tanırırlar. Mesela lüks bir lokantaya gitmiş gibi en ince detayına kadar servise önem verilir. Elmayı bile bir lokma haline getirerek servis ederler. Çay, meşrubat ne varsa önümüze koyar, sofrayı donatırlar. Bize karşı müthiş bir saygı var. Bizi hep onore etmek isterler. En çok sevilen insanlar biziz. Cezaevinden ayrılırken sarıldığı insanlar biziz ve dışarıya çıktıktan sonra sürekli ziyaret ettiği bizim odamızdır ve her hafta cuma günü burada biz nöbette iken sürekli gelen, dört sene önce tahliye olmuş insanlar var. Dün mesela tramvay durağında eski bir mahkûm, ‘hocam iyi misiniz’ dedi ‘eyvallah kardeşim sen nasılsın’ dedim. Yani hala seviyorlar karşılaştıkları yerde elini uzatıyorlar, böyle yani.” (K1)

“İlk önce infaz koruma memuruyla birlikte giriyordum. Hem yeni olduğum için hem beni tanımadıkları için orada güvenlik problemi yaşamayım diye benimle birlikte oturuyorlardı. İkinci haftadan sonra ben yalnız koğuşa giriyorum, arkamdan kilitliyorlar, ben onlarla baş başayım, kamera var zaten. İki saat boyunca bir koğuşta duruyorum. Çay içiyorlar, bana çay veriyorlar. Orda oturuyorum. Çay içiyoruz nasılsın iyi misin? safhasından sonra nasıl yaklaşıyorum, yani zaten biliyorlar, önceden vaizler görüyorlar, biliyorlar ne için geldiğimi, çok sıcak davranıyorlar. Ben de onlara çok sıcak davranıyorum, onların bu halini anlıyorum.” (K2)

⁵³ Çimen, “Ceza İnfaz Kurumlarında Sosyalleşme ve Islah İlişkisi”, 182.

“Hep dedikleri şudur bize; psikologla konuşmaktan daha ziyade sizinle konuştuğumuz zaman rahatlıyoruz. Cezaevine düşen de artık sarılacağına tek Allah olduğunu düşünür ve ondan dolayı seni sahiplenir. Orada sen onun için bir umut kaynağısın aslında. Oradaki sıkıntılarını bir şekilde atlatacak için seninle zaman geçirmek ister. El üstünde tutarlar, dinlerler sözünü, yaparlar ya da yapmazlar ama sana bakış açıları çok farklıdır. Orada bir gardiyana baktığı gibi değildir; mesela infaz koruma memuruna, ya da idareden birine baktığı gibi değildir. Bizden biri gibi düşünürler. Biz de öyle davranmaya çalışıyorduk, daha candan, daha içten, daha samimi bir şekilde ve ondan sonra da seni baktılar ki idareden biri gibi değilsin daha çok dertlerini sıkıntılarını açmaya başlıyorlar o şekilde.” (K4)

“Gittiğimiz zaman da bize karşı hüsnü teveccühün yoğun olduğu bir atmosfer var. Bazen dışarda mahkûmları görüyorum. Geçenlerde bir delikanlı görmüştüm bilmiyorum ne kadar doğru söylediği; ‘Hocam Allah razı olsun, ben çıktıktan sonra sayenizde o hayatımı geride bıraktım’ dedi.” (K5)

Yukarıda katılımcı görüşlerinde de örnekleri görüleceği üzere tutuklu ve hükümlülerin hem araştırmamızda yer alan manevî danışmanlara hem de manevî rehberlik hizmetlerine karşı son derece olumlu tutum içerisinde oldukları anlaşılmaktadır. Tutuklu ve hükümlüleri yatmakta oldukları kısım/koğuş ya da odalarda ziyaret eden katılımcılar onlarla sağlıklı ve güçlü bir iletişim zemini tesis etmektedir. Yapılan koğuş ziyaretlerinde onların yiyecek ve içecek ikramlarını geri çevirmemelerinden ötürü tutuklu ve hükümlülerde kendilerine değer verildiği hissi ortaya çıkmaktadır, bunun neticesinde onlar da katılımcılara karşı olumlu tutum içerisinde olmaktadır.⁵⁴ Hem Kaya hem de Çınar tarafından yapılan diğer araştırmalarda da cezaevi vaizleri mahkûmların kendilerine değer verip saygı gösterdiklerini, bir başka deyişle tutuklu ve hükümlülerin en çok saygı duyduğu kişilerin kendilerinin olduğunu ifade etmişlerdir.⁵⁵ Böylece manevî rehberlik ve din hizmetlerinde verilen mesaj muhatap kitle tarafından daha kolay kabul edilebilir, ıslah yönünde olumlu tutum ve eylemler kolay bir şekilde ortaya çıkabilir.⁵⁶ Cezaevinde manevî rehberlik yapan bazı katılımcıların (K1,

⁵⁴ Işık, “Ceza infaz Kurumları Din Hizmetleri, Manevi Rehberlik ve Kur’ân Öğretiminin Etkin Bir Yapıya Kavuşturulması”, 277.

⁵⁵ Çınar, “Ceza İnfaz Kurumlarındaki Din Hizmetlerinde Cezaevi Vaizlerinin Karşılaştıkları Sorunlar”, 2415; T. Kaya, “Cezaevi Vaizliği”, *I. Din Hizmetleri Sempozyumu Kitabı II* (Ankara: DİB Yayınları, 2008); Çınar, “Ceza İnfaz Kurumlarındaki Din Hizmetlerinde Cezaevi Vaizlerinin Karşılaştıkları Sorunlar”, 2414.

⁵⁶ Çınar, “Ceza İnfaz Kurumlarındaki Din Hizmetlerinde Cezaevi Vaizlerinin Karşılaştıkları Sorunlar”, 2416; Koç, *Din Eğitiminde Etkili İletişim*, 252; Kaya, *İletişim ve Dini Tutum*, 52.

K5) cezaevinden çıkan tutuklu ve hükümlülerin normal hayata uyum sürecine katkı sağladıklarına ilişkin ifadeleri, bu duruma en güzel örnektir.

Katılımcılara Ceza İnfaz Kurumları'ndaki diğer görevlilerin (cezaevi idaresi, infaz koruma memurları, uzman sosyolog, psikologlar, vb.) hem manevî rehberlik ve din hizmetlerine hem de kendilerine karşı yaklaşımlarının nasıl olduğu da sorulmuştur. Bunu bilmek önemlidir; çünkü Ceza İnfaz Kurumları'nda manevî rehberlik ve din hizmetlerinin niteliğini etkileyecek diğer aktörler cezaevi idaresi, infaz koruma memurları, uzman sosyolog ve psikologlardır. Bu temayla ilgili elde edilen veriler, aşağıdaki örneklerde görülmektedir:

“Sosyolog ve psikologlarla yaptığımız görüşmeler olur. Öfke kontrolü sağlama, bağımlılıklardan kurtulma noktasında çalışmalar yaparız. Tabii bu sınır çizme bazen baskıya bile dönüşebiliyor. Biz o tarz şeyler de yaşadık geçmişte maalesef yani kurum personeli abdest namaz ehli bir adamsa sana yardımcı olmaya çalışıyor. Ama değilse seni bir kenara itmeye çalışıyor. Mesela kurum müdürleri yine aynı şekilde aksi durumda müftülükten de destek alınabilir. Eğer sizin kendi müftünüz size sahip çıkıyorsa, yani sizin kendisine bildirdiğiniz konuları üst yerlerle paylaşıyorsa üst yerler gerekli talimatları veriyor ve bu en aşağıdaki gardiyana kadar sirayet ediyor ve hemen her şey düzeliyor ama bu tabii benimsenme meselesi. Ben açıkçası cezaevinde çalışırken cezaevindeki bu gardiyan takımından çok iyi insanlar var ama maalesef bizim bu din hizmetini yürüttüğümüz birimde görevli arkadaşlardan bazıları maalesef bizi engellemeye hatta bizi cezaevinden atmaya da uğraştılar, o tarz soruşturmalık olundu adliye vs. falan girdi işin içine. Açıkçası biz bir tat alamadık çoğunlukla onlardan kaynaklanan nedenlerden ötürü.” (K1)

“Sosyolog, psikolog, vb. ile henüz hiç görüşmedim; şu anda diğer kimseyle benim bir iletişimim yok.” (K2)

“Müdür gerçekten çok önemli oradaki infaz korumalarda çünkü ona göre şekil alıyorlar. Müdür önem veriyorsa onlar da veriyor, vermiyorsa onlar da seni önemsemiyor. Bir de şöyle bir durum çok oluyordu. Orda infaz korumalar var. Eğer infaz koruma bu işe ilgi duyuyorsa insanları topluyordu. Eğer ilgi duymuyorsa ‘Hocam kimse istemiyor.’ diyebiliyordu. Yani kendine iş çıkarmak istemiyorsa. Ve aradan birkaç gün geçtikten sonra gittiğinizde ‘Hocam kaç gündür neredeydiniz? Bu hafta gelmediniz.’ diyordu mahkûmlar. Hani oradan şunu anlıyordun. Aslında içeriden istek var ama infaz koruma memuru kendini yormak istemediğinden içeri sokmuyor.” (K4)

“Hem idare ile hem personel ile ikili ilişkimiz çok güzeldi, o manada bize çok ciddi destekleri oldu onlar bizi olgunlaştırdılar. Yoksa ilk gidiyorsun “ben ne yapacağım burada” diyorsun. Burada da şöyle bir sorunla karşılaşıyoruz; manevî rehberlik dediğiniz anda Türkiye’de psikologlar ‘bizim alanımıza mı müdahil oluyorsunuz’ şeklinde yaklaşıyorlar. Kurumsal anlamda da düşündüğünüz zaman orada bir psikolog da var. Bu defa çizilecek sınırlarda psikologla sizin ayrımınızın nasıl olacağını belirlemeniz lazım. Mesela en yakın ilişki içinde olmanız gereken kişi psikologdur. Bireysel ilişki haricinde pek çok Ceza İnfaz Kurumunda psikologlar hizmet alanında size danışmıyorlar/sizinle iş birliği içinde olmuyorlar. Ben mesela orada 4-5 yıl görev yaptım, bir defa ben bir psikoloğun ‘Hocam bu konuda ne yapabiliriz?’ dediğine şahitlik etmedim. Bunu deme ihtiyacı da hissetmiyor, sistem bizi de devreye sokması gerektiğiyle alakalı bir şey söylemiyor.” (K5)

Katılımcılar çalıştıkları Ceza İnfaz Kurumları’ndaki diğer görevlilerin kendilerine karşı genelde olumlu yaklaşım sergilediklerini ifade etmekle birlikte bazı personelin olumsuz tutum içerisinde olduklarını ifade etmişlerdir. Özdemir de yaptığı araştırmada cezaevi vaizleriyle diğer görevliler arasında tam bir uyum ve koordinasyon olmadığını ifade etmektedir.⁵⁷ Bu algının arka planında ideolojik bir tutum olabileceği gibi yapılan manevî rehberlik hizmetlerinin kendi uzmanlık (özellikle psikologlar da) sahalarına girmelerinden rahatsızlık duymaları da olabilir. Bu olumsuz tutumları olumluya çevirme konusunda cezaevi görevlilerinin Ceza İnfaz Kurumu’ndaki tüm personel ile iletişiminin güçlü olması ve yaptıkları hizmeti detaylı ve doğru bir şekilde onlara anlatmaları, söz konusu paydaşlarla iş birliği ve uyum içerisinde olmaları, hem ön yargıların ortadan kalkmasına hem de yürütülen hizmetlerin niteliğinin artmasına katkı sağlayabilir.⁵⁸

2.8. Ceza İnfaz Kurumları’ndaki Manevî Rehberlik ve Din Hizmetlerinde Karşılaşılan Sorunlar

Katılımcılara manevî rehberlik ve din hizmetlerini yürütürken hangi sorunlarla karşılaştıkları sorulmuştur. Bu temayla ilgili elde edilen veriler, aşağıdaki örneklerde görülmektedir:

⁵⁷ Özdemir, “Cezaevlerinde Din Eğitimi ve Dini Danışmanlık”, 332.

⁵⁸ Işık, “Ceza infaz Kurumları Din Hizmetleri, Manevi Rehberlik ve Kur’ân Öğretiminin Etkin Bir Yapıya Kavuşturulması”, 272; Özdemir, “Cezaevlerinde Din Eğitimi ve Dini Danışmanlık”, 332.

“İlk sorun olarak cezaevlerimiz eski olduğu için vaizler ve rehberler için fazla yer yok. Yenilerde de bu durum var. Örneğin bir kapalı cezaevimiz yeni yapılmasına rağmen cezaevi tamamen dolu. Bize verecekleri sınıfta yok, oda da yok. İkinci olarak bu cezaevi vaizliği hizmeti 3-4 yıldır etkin kullanılmaya başlandı. Birçok personel bunun daha önemiyetini tam manasıyla kavramış değil. Vaiz arkadaşlarımızın nemelazımcılığı vardır. Mesela ben cezaevine başlamadan bir seminere alınmadım. Keşke başlamadan bir eğitime alınsaydım. Bu işin şanssızlık tarafı ama işin güzel tarafı şuydu; benden önce benim ihtisastan devre arkadaşlarım, sınıf arkadaşlarım orada görev yapıyorlardı zaten. Oraya varınca hemen arkadaşlar gerekli malumatı, tecrübeleri hemen aktardılar. Tamam mı? Her ne kadar bir kurumsal hizmet içi eğitim düzenlenmese de kendi arkadaşlarımızın içinden hemen o kurumsal hafıza nakledilmiş oldu şurada şöyle burada böyle. Yani hemen en azından dikkatli olunması gerektiği konular öğrendim. Tabi hayat tecrübesi kâfi değil. Çünkü herkesin farklı tecrübesi, farklı karakteri, kişiliği var. Ötekilerin şuna dikkat et dediği şey, benim için hiç problem olmadı veya benim dikkat etmediğim bir mesele probleme sebep oldu, olabiliyor. Bir de mesela benim kendi şahsi tecrübem bu cezaevinde çalışan insanların kurumsal olarak seni dışarıdan gelen birisi olarak kabul ediyor. Sen müftülük personelisin, diyor senin sınırimi ben çizerim, diyor. Cezaevinde din hizmeti yapılması için eleman görevlendiriliyor ama cezaevlerinde din hizmetleri birimi yok. Eğitim birimi adı altında yürütülmeye çalışılıyor. Eğitim biriminin idarecisi cezaevleri genel müdürlüğünden iki tane öğretmenle gardiyanlar. O gardiyan ve öğretmenlerin insafına terkedilmişsin. Onlar iyiyse hizmetine yardım ediyor, kötüyse seni orada perişan edebiliyorlar. Yani bizim mahkûmla genel olarak problemimiz yok ama burada yapacağımız işler de maalesef kurumsal. Bu yapıların tam dinamik bir yapıya sahip olması lazım. Birilerinin şahsi keyfine bırakılmaması lazım. Orada bir eksiklik olunca, bu ne yapıyor, senin yapacağın bütün hizmeti engelliyor. Biz mesela bu cezaevinde bir yıla yakın hiç konferans düzenleyemedik. Niye, biz konferans verecek kişiyi ayarlamışız mesela, eğitim birimiyle görüşmüşüz, hocam şu gün gelsin demiş. O gün gelmiş hoca kapıya gelmiş cezaevinin kapısına. Hocam bugün alamayacağız. Ya bana şunu on dakika önce söylesen veya adam yarım saat önce beş saat yani tarih önceden belirlenmiş bir program var burada. Maalesef din hizmetleri biriminin kurulmaması, bulunmamasının bir eksiliği bu. Açık cezaevindeyken ise 400 mahkûm gündüz çalışıyordu, 30 kişi kalıyordu onlar da yaşlı veya hasta. Cezaevindekiler hocam eldeki kimseler bunlar sen bir şey yapma otur, diyorlardı. Ben de gece ders verebilir miyim diye düşünüyordum. Müdür olmaz, dedi. Adalet bakanlığına gittim, izin çıkarttım iki ya da üç gün ders veriyordum akşamları.” (K1)

“Çok endişelendim ilk gittiğim hafta ama onu daha sonra attım. Fakat her ne kadar acıma o dehşet duygusu geçse de her gittiğimde çıktuktan iki saat kendime gelemiyordum. Tabi bedensel bir yorgunluk değil, manevî bir yorgunluk oluyor. Cezaevindeki görevim için hizmet içi eğitim almadım ama alınması gerekiyor. Nasıl hitap edileceğini bilmiyorum, çok tenakuz içeren bir durum çünkü oraya gidiyorsunuz orda o insanı tanıyorsunuz ama mesela çok suç işlemiş biri çok suçu var onu biliyorsunuz ama yine de o insanı seviyorsunuz, o insana merhamet gösteriyorsunuz. Nasıl konuşacaksınız, nasıl davranacaksınız bir eğitimden geçilmesi gerekiyor. Ben şu anda tecrübelerimle kendi geliştirmelerimle bu işi götürüyorum ama muhakkak bu görevle alakalı bir yöntem, bir yol öğretilmesi gerekiyor.” (K2)

“İnfaz memurunun odası sınıf olarak ayarlandı. Benim kendime ait odam yoktu. İnfaz memurunun odasında görüşüyordum. Fiziki şartlar hiç iyi değil, ben çok zorlanıyorum. Seminer almadığım için mahkûmlarla nasıl irtibat kuracağımı bilemedim. Benim orada sınıırım ne olmalı, onu bilemedim.” (K3)

“Herkes şüphyle bakmaya başlıyorsun. Ya şöyle bir şey çoluğuna çocuğuna bakarken, bir yere gideceğin zaman endişe ile gönderiyorsun. Acabalar... İnsanlara güven azalıyor. Acaba sevdiğim başına da bir şey gelir mi endişesini yaşıyorsun, tabi psikolojik anlamda yıpratıcı. Büyük bir mutlulukla da yapıyorsun ama bir zaman sonra dediğim gibi bir tükenmişlik oluyor ve ayrılmak istiyorsun. Bir başkası devam etsin, bayrağı o devralsin anlamında.” (K4)

“En temel sorun kurumsal aidiyetin olmaması. Arkadaşların görevlerini yerine getirirken bir çalışma odalarının bulunmaması. Bazı infaz kurumların da belki müdürlerden kaynaklanan belki de kurum personelinden kaynaklanan kişisel sorunlarınız olabiliyor. Kur’ân eğitimi yapacağınız saatleri size uygun olmayan saatlere koyabilirler veya birtakım etkinlikler yaparsanız izin verme noktasında sorunlar yaşanabiliyor. Bir de müftülükler noktasında pek de etki yok herkes kendi yağında kavruluyor. Buradaki temel sorunumuz şu mesela hani manevî dedik ya bizim bunu yapabilecek kapasitemiz var mı? Biz bu donanıma sahip miyiz? Burası ayrı bir sorun. Bireysel görüşme nasıl yapılmalı diye sorsanız bu altyapı bende mevcut değil. Eğitimi almadık. Ben hayatımda ilk defa gittim cezaevine. O gün öğrendim Kayseri’de cezaevinin bulunduğu yeri o güne kadar ben cezaevi Kayseri’de nerde onu bile bilmiyordum. Ama Allah razı olsun o günkü şartlarda oradaki öğretmen arkadaşımız bana şöyle yap böyle yap, şunu şöyle yaparsan iyi olur böyle yaparsan iyi olur gibi müspet

manada ciddi anlamda yol göstermiştir. Bir taraftan Adalet Bakanlığı personeli değilsiniz Bakanlık size sadece hizmet alanı sunuyor. Diyanet İşleri başkanlığı personelinizin Başkanlık her ne kadar bu işe ehemmiyet verse de şu bir realite taşraya doğru indikçe taşra bu işi angarya görüyor. Taşra cami merkezli din hizmetini göz bebeği olarak algılıyor, cami dışında bütün din hizmetlerini yukarının talimatını hayata geçirilmesi ve yukarıya da evet biz bu işi yapıyoruz felsefesiyle hareket ediyor işin hakikati bu. Bu da ister istemez hizmette birtakım eksiklikleri beraberinde getiriyor. Mahkûm sizinle bireysel görüşme yapacak niye yapacak burada bireysel görüşmede sizin kurumsal anlamda orada bir etkinizin olmasını görmesi lazım. Yani sizinle yaptığı görüşme neticesinde sizin olaya mahkûmun lehine özellikle müdahil olabileceğinizi mahkûm bilirse daha çok bireysel görüşme yapmak ister. Ama mahkûm şunu biliyor buraya gelen Diyanet İşleri Başkanlığı personeli elinden gelenin en iyisini yapıyor. Buraya gelen arkadaşların etki alanı arzu edilen seviyede değil. Öyle olunca çok geniş bir bireysel görüşme söz konusu değil. Vaizler Diyanet'te aspirin gibidir. Aynı görevli bir bakarsınız kürsüye çıkarır bir bakarsınız çocuk esirgemeye gider bir bakarsınız huzurevine gider ama gerçekten vazifeyi layıkıyla yapabiliyor mu? Bir de manevî rehberlik dediğinizde bunun altının doldurulması lazım. Hizmet alanının sınırlarının çizilmesi lazım. Bu sınırları karşı tarafın kabul etmesi lazım. Burada da şöyle bir sorunla karşılaşıyoruz; manevî rehberlik dediğiniz anda Türkiye'de psikologlar 'bizim alanımıza mı müdahil oluyorsunuz' şeklinde yaklaşıyorlar." (K5)

Katılımcıların ifadelerinde de örnekleri görüleceği üzere bazı katılımcılar fiziki ortamdan kaynaklanan sorunlardan bahsetmektedirler. Bu sorunların başında ise iş birliği protokolünde de belirtilmiş olmasına rağmen din ve ahlak dersi için ayrılmış bir sınıfın ve manevî rehberlik hizmetlerine yönelik bireysel görüşme odalarının olmaması gelmektedir. Ceza İnfaz Kurumları'nda gerçekleştirilen din hizmetleri üzerine yapılmış diğer araştırmalarda da benzer sorunlar dile getirilmiştir.⁵⁹ Hâlbuki Adalet Bakanlığı ve DİB arasında imzalanan protokol kapsamında görevlendirilen cezaevi vaizlerine çalışmalarını amacına uygun yürütebilmeleri için çalışma odası ve sınıf temin etmek, emniyetli ve huzurlu bir ortamda çalışmalarını için gerekli tedbirleri almak Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'nün görev ve yükümlülükleri arasında sayılmıştır.⁶⁰

⁵⁹ Fatih Çınar, "Ceza İnfaz Kurumları'nda Din Eğitimi", *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi* 15/1 (2016): 145; Şuayip Özdemir, "Cezaevi Din Görevlileri ve Yöneticilerine Göre Cezaevlerinde Din Eğitimi" 2/4 (2002): 10; Özdemir, "Cezaevlerinde Din Eğitimi ve Dini Danışmanlık", 333.

⁶⁰ Adalet Bakanlığı ile Diyanet İşleri Başkanlığı Arasında Tutuklu ve Hükümlülerin Dinî ve Ahlakî Gelişimlerini Sağlamaya Yönelik Protokol, Madde 5, 2011.

Cezaevi vaizlerine ait bir odanın bulunmaması manevî rehberlik hizmetlerinde bireysel görüşmelerin sağlıklı ve düzenli bir şekilde gerçekleşmesiyle sonuçlanabilir. Ceza İnfaz Kurumları'nda manevî rehberlik hizmetlerinde bireysel görüşmeler muhatapların kendilerini rahatsız hissetmeden ifade edebilecekleri bir mekânda yapılmalıdır. Görüşmenin yapıldığı ortamda konuşmalara kulak misafiri olabilecek başka bireylerin (infaz koruma memurları, diğer tutuklu ve hükümlüler, vs. gibi) bulunması görüşmenin verimini ve niteliğini olumsuz etkileyebilir.⁶¹ Ceza İnfaz Kurumları'nda cezaevi vaizlerinin mahkûm ve hükümlülerle bireysel olarak görüşmelerine imkân sağlayan fiziksel ortamın oluşturulması tutuklu ve hükümlülerin kendisini daha rahat hissetmesine katkı sağlayacaktır, böylece danışma süreci güvenli, sağlıklı bir ortamda gerçekleşecek ve manevî rehberlik hizmetlerinde istenilen verim daha çok alınabilecektir. Ayrıca din ve ahlak bilgisi dersinin sınıf ortamı yerine koğuşlarda yapılması da problemli bir durumdur; zira koğuşlar eğitim-öğretim uygun mekanlar değildir, tutuklu ve hükümlülerin yattığı yerlerdir, böyle bir mekânda yapılan eğitimden ve danışmanlık faaliyetinden verim alınamayabilir.⁶²

Bazı katılımcılar işlerinin doğası gereği üzerlerindeki psikolojik yükü kaldırmakta zorlandıklarını, bu durumun mesleki tükenmişliğe yol açtığını ifade etmişlerdir. Yapılan başka bir araştırmada da görüşülen cezaevi vaizleri tutuklu ve hükümlülerin psikolojilerinden olumsuz olarak etkilendiklerini ifade etmiştir.⁶³ Buradan anlaşılmaktadır ki bazı cezaevi vaizlerinin kendileri de zaman zaman profesyonel danışmanlığa ihtiyaç duymaktadırlar. Bir çeşit mesleki deformasyon olarak tükenmişlik, bireyin hem stres altında çalışma hem de kendisinde gelişen olumsuz duyguların sonucunda ortaya çıkan fiziksel ve ruhsal yorgunluktur. Bu durum başkalarına yardım etme konusunda yüksek idealler taşıyan bireylerde ve mesleklerde özellikle daha çok görülmektedir. Böyle görevlerde çalışanların da kişisel ve mesleki tükenmişliklerine karşı tedbirler alınması gerekir. Tutuklu ve hükümlülerle yoğun ve yorucu şekilde iletişime girmesi gereken cezaevi vaizlerinin de psikolojik danışmanlığa ihtiyaçları olabilir. Fakat bu tür danışmanlık hizmeti almak, yani cezaevi vaizlerinin bir danışmanın yardımına başvurması onlar için kolay olmayabilir. Çünkü cezaevi vaizleri yardım edici rollerinden yardım arayan rolüne girme kaygısı taşıyabilirler. Bu kaygıların aşılamaıyıp önlemler alınamaması durumunda ise tükenmişlik sendromları daha da artabilir. Bu sebeple cezaevi vaizlerinin danışmanlık alması hem

⁶¹ Ağilkaya Şahin, *Federal Almanya Cumhuriyet'inde Dini Danışmanlık: Teori-Eğitim-Uygulama*, 381.

⁶² Özdemir, "Cezaevlerinde Din Eğitimi ve Dinî Danışmanlık", 321.

⁶³ Çınar, "Ceza İnfaz Kurumlarındaki Din Hizmetlerinde Cezaevi Vaizlerinin Karşılaştıkları Sorunlar", 2414.

kendilerini daha iyi hissetmelerine hem de muhataplarına kaliteli bir rehberlik hizmeti vermelerine katkı sağlayacaktır. Zira nitelikli bir cezaevi vaizi her şeyin üstesinden kendi kendine gelebilen biri değil, aynı zamanda kendisi de yardım kabul edebilen, buna hazır olan profesyonel kişidir.⁶⁴

Katılımcılar ne hizmet öncesinde ne de hizmet esnasında herhangi bir hizmet içi eğitim almadıklarını ifade etmişlerdir. Özdemir tarafından yapılan bir araştırmada da cezaevlerinde din hizmetlerini yürüten cezaevi vaizleri, tutuklu/hükümlü psikolojisi, vb. konularda herhangi bir hizmet içi eğitimden geçmediğinden ötürü manevî rehberlik ve din hizmetlerinin niteliğinin olumsuz etkilendiğini, tutuklu ve hükümlülerle etkili iletişim kuramadıklarını ifade etmiştir.⁶⁵ Ceza İnfaz Kurumları'nda gerçekleştirilen manevî rehberlik ve din hizmetlerinin amacına ulaşabilmesi için bu görevi yapanların belirli mesleki yeterliliklere ve kişisel özelliklere sahip olacak eğitimlerden geçmesi son derece önemlidir. Çınar tarafından yapılan araştırmada Ceza İnfaz Kurumları'ndaki cezaevi vaizlerinin mesleki yeterlilik konusunda en çok eksikliğini hissettikleri konular şunlardır; suçlu psikolojisi, etkili iletişim becerileri, yetişkin eğitimi yöntem ve teknikleri, danışmanlık becerileri, empatik düşünme becerisi, özel alan bilgisi.⁶⁶ Tüm bu yeterliliklerin kazandırılması için Ceza İnfaz Kurumu'nda görev yapacakların hizmet öncesinde ve hizmet sırasında nitelikli ve uygulamalı eğitimlerden geçmeleri gerekmektedir.⁶⁷ Zaten Adalet Bakanlığı ve DİB arasında imzalanan protokol kapsamında da Ceza İnfaz Kurum'larında görevlendirilen personelin, Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü ile Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından düzenlenecek ortak programa uygun olarak hizmet öncesi eğitimden geçirilmesi ve belirli dönemlerde hizmet içi eğitime alınmaları gerektiği ifade edilmektedir.⁶⁸

Katılımcılar bazı Ceza İnfaz Kurumu idarelerinin veya bazı infaz koruma memurlarının hem kendilerini hem de yaptıkları manevî rehberlik hizmetlerini muhtemelen gereksiz olarak görmelerinden, ön yargı ile yaklaşımlarından, kabullenememelerinden ötürü kendilerine çeşitli sorunlar çı-

⁶⁴ Ağılıkaya Şahin, *Federal Almanya Cumhuriyeti'nde Dini Danışmanlık: Teori-Eğitim-Uygulama*, 156-158, 220.

⁶⁵ Özdemir, "Cezaevi Din Görevlileri ve Yöneticilerine Göre Cezaevlerinde Din Eğitimi", 16.

⁶⁶ Çınar, "Ceza İnfaz Kurumları'ndaki Din Hizmetlerinde Cezaevi Vaizlerinin Karşılaştıkları Sorunlar", 2415; Özdemir, "Cezaevlerinde Din Eğitimi ve Dini Danışmanlık", 306.

⁶⁷ Çınar, "Ceza İnfaz Kurumları'ndaki Din Hizmetlerinde Cezaevi Vaizlerinin Karşılaştıkları Sorunlar", 2412; Fahri Kayadibi, "Yetişkin Din Eğitimi; Sorunlar ve Çözüm Önerileri", *Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/1 (2014): 52; Özdemir, "Cezaevlerinde Din Eğitimi ve Dini Danışmanlık", 317.

⁶⁸ Adalet Bakanlığı ile Diyanet İşleri Başkanlığı Arasında Tutuklu ve Hükümlülerin Dinî ve Ahlakî Gelişimlerini Sağlamaya Yönelik Protokol, Madde 5, 2011.

kardıklarını ifade etmiştir. Örneğin manevî rehberlik için bireysel görüşme talepleri bağlamında tutuklu ve hükümlülerin yazdıkları dilekçelerin idareye iletilmediği, din hizmetleriyle ilgili duyuruların zamanında yapılmadığı, daha önceden planlanan etkinliklerin iptal edildiği ve özel gün, gecelere yönelik programların ve derslerin (din ve ahlak dersi, Kur’ân dersi, vb.) düzenlenmesinde muhtelif sorunlar çıkarıldığı görülmektedir. Benzer sorunlara yapılan başka araştırmalarda da rastlanılmıştır.⁶⁹

Katılımcıların dile getirdiği diğer sorunlar da şunlardır: Diyanet İşleri Başkanlığı’na bağlı çalışan cezaevi vaizlerinin Ceza İnfaz Kurumları’nda hangi unvanı kullanarak çalışacaklarının henüz hukuksal açıdan netlik kazanmaması, cezaevlerinde din hizmetleri biriminin olmaması, genelde DİB taşra teşkilatının bazılarının özelde ise Ceza İnfaz Kurumları’na atanan bazı cezaevi vaizlerinin bu hizmeti yeterince ciddiye almamaları. Nitekim Işık’ın yaptığı araştırmada da bazı müftülerin Ceza İnfaz Kurumlarındaki din hizmetlerine gereken ilgiyi göstermedikleri ve bazı vaizlerin Ceza İnfaz Kurumlarında görevlendirilmelerine sıcak bakmadıkları ifade edilmektedir.⁷⁰

3. Sonuç ve Öneriler

Manevî rehberlik hizmetlerinde bütüncül (holistik) yaklaşım bireyi tüm boyutlarıyla ele almaya çalışır. Bütüncül yaklaşıma göre birey fiziki, sosyal, psikolojik ihtiyaçları yanında manevî ihtiyaçları da olan bir bütündür. Bir bütünün parçası olan bu boyutların her birinin bir diğeriyle ilişkisi vardır ve birbirine bağlıdır. Dolayısıyla Ceza İnfaz Kurumları’nda da bütüncül bakımın önemli parçalarından biri olan manevî boyut da diğer boyutlar kadar önem kazanarak manevî rehberlik hizmetlerinin çıkış noktasını oluşturmuştur. Tutuklu ve hükümlüler manevî rehberlik sayesinde sıkıcı, bunaltıcı ve yalnızlaştırıcı bir yapıya sahip olan Ceza İnfaz Kurumları’nın olumsuz etkisinden kurtulabilirler.⁷¹ Bütüncül bakım yaklaşımının bir parçası olarak sunulan manevî rehberlik hizmetleriyle Ceza İnfaz Kurumlarının bilinmezlik, korku, tehlike, baskı, gerginlik ve stres gibi psikolojik etkileri karşısında tutuklu ve hükümlülerin Ceza İnfaz Kurumu şartlarına uyum sağlama, rehabilitasyon ve topluma yeniden uyum sağlamalarına katkı sağlanabilir.

⁶⁹ Çınar, “Ceza İnfaz Kurumları’ndaki Din Hizmetlerinde Cezaevi Vaizlerinin Karşılaştıkları Sorunlar”, 2414; Harun Işık, “Ceza İnfaz Kurumlarında Din Hizmetleri”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 2/12 (2010): 254; Özdemir, “Cezaevlerinde Din Eğitimi ve Dini Danışmanlık”, 308; Şuayip Özdemir, *Cezaevlerinde Din Eğitimi* (İstanbul: Arı Sanat Yayınevi, 2006), 143.

⁷⁰ Işık, “Ceza İnfaz Kurumlarında Din Hizmetleri”, 255.

⁷¹ Ağılkaya Şahin, *Federal Almanya Cumhuriyeti’nde Dinî Danışmanlık: Teori-Eğitim-Uygulama*, 1.

Kayseri'deki Ceza İnfaz Kurumlarında daha önce görev yapmış ve hali hazırda görev yapan cezaevi vaizlerinin manevî rehberlik ve din hizmetlerine ilişkin görüş ve deneyimlerini genel olarak özetlemek gerekirse şunlar söylenebilir: Katılımcıların büyük çoğunluğu insanlara faydalı olma amacıyla gönüllü olarak görev almaktan daha ziyade görevlendirilme, tayin, rotasyon çekincesi, maddi beklentiler, vb. gerekçelerle bu kurumda çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcılar Ceza İnfaz Kurumları'ndaki manevî rehberlik ve din hizmetlerinde görev alacak kişilerin en başta teoloji ve psikoloji sahasında temel yeterliliklere ve özellikle birtakım kişisel özelliklere sahip olmalarının önemine değinmişlerdir. Katılımcılar dilekçeyle başvuran tutuklu ve hükümlülerle bireysel görüşmeler gerçekleştirdiklerini fakat bireysel görüşmelerin çok sık yapılmadığını ifade etmişlerdir; ayrıca muhatapın talebine ve durumuna göre birinci görüşmeden sonra diğer görüşmelerin de pek gerçekleşmediğini söylemişlerdir. Katılımcılar muhataplarla yaptıkları görüşmelerle ilgili herhangi bir kayıt tutulmadığını ifade etmektedirler. Katılımcılar muhatapların özellikle kader, irade, suç, günah, af, tövbe, ceza ve benzeri konularda sorular yönlendirdiklerini ifade etmişlerdir. Ayrıca tutuklu ve hükümlülerin Ceza İnfaz Kurumu'nda kalmaktan dolayı dini konularda (özellikle ibadet) ihtiyaç duyulan alanlarla ilgili sorular yönelttikleri ifade edilmiştir. Katılımcılar, danışanların sıkıntılarını ve sorularını etkin bir şekilde dinlemelerinin hem onların kendilerini değerli hissetmesine hem de aralarında güçlü bağlar kurulmasına vesile olduğunu ifade etmişlerdir. Katılımcılar tutuklu ve hükümlülerin hem kendilerine hem de manevî rehberlik ve din hizmetlerine son derece olumlu yaklaşıtlarını fakat bazı Ceza İnfaz Kurumu görevlilerinin yaklaşıtlarının olumsuz olduğunu ifade etmişlerdir. Son olarak katılımcılar manevî rehberlik ve din hizmetlerini yürütürken karşılaştıkları muhtelif sorunlara da değinmişlerdir.

Ceza İnfaz Kurumları'ndaki manevî rehberlik ve din hizmetlerinin daha etkin ve verimli bir şekilde yürütülmesini sağlamak amacıyla ne gibi düzenlemeler yapılması gerektiğine dair çözüm önerileri şu şekildedir:

a. Ceza İnfaz Kurumu'nda görev yapacak cezaevi vaizleri başta gönüllülük esaslı olmak üzere uygulama sahasının gerektirdiği belirli mesleki yeterliliklere ve özellikle belirli kişisel özelliklere sahip olup-olmama durumuna seçilebilir. Zira Ceza İnfaz Kurumları yapısı, mevzuatı ve muhatap kitlenin özellikleri itibarıyla herkesin hizmet yürütebileceği mekânlar değildir.

b. Ülkelere göre şartları değişmekle birlikte çeşitli kurumlarda manevî rehberlik hizmetlerinde görev alacak bireyler hizmet öncesinde ve sırasında teorik ve pratik olmak üzere özel bir eğitimden geçmektedirler. Manevî rehberlik alanında çalışacak kişilerin hem ilahiyat hem de klinik ve danış-

ma psikolojisi alanında iyi yetişmiş olma, ilahiyat lisans eğitiminin yanında psikoloji ve psikoterapi alanında özel eğitim alma, tecrübeli danışmanların yanında staj yapma zorunlulukları bulunmaktadır.⁷² Diyanet İşleri Başkanlığı ise ülkemizde yüzlerce kişiye aynı anda düzenlediği teorik ağırlıklı bir aylık ya da iki haftalık süreli veya kısmi süreli hizmet içi eğitimler neticesinde cezaevi vaizleri/manevî danışmanlar görevlendirebilmektedir. Fakat kısa süreli hizmet içi eğitimlerle bu hassas alanda hizmetin etkili bir şekilde verilip verilemeyeceği tartışmalı bir meseledir.⁷³ Bu durum, orta ve uzun vadede çeşitli sorunların ortaya çıkmasına sebep olabilir. Ceza İnfaz Kurumları'ndaki cezaevi vaizlerinin mesleki ve kişisel yeterlikleri kazanmalarında belirleyici olan önemli kurumların başında ilahiyat fakülteleri gelmektedir. Fakat fakültelerin programları içerisinde Ceza İnfaz Kurumları'nda gerçekleştirilen manevî rehberlik ve din hizmetlerine yönelik doğrudan herhangi bir eğitim veya ders yoktur. Öncelikle ilahiyat fakültelerinin lisans programlarına bu alanda yeterlik kazandırmaya dönük uygulamalı dersler konulabilir. Örneğin ilahiyat fakültelerinde özellikle üçüncü sınıftan itibaren bölümlenmeye gidilip sahada uygulamalı eğitimler verilebilir. Kısa vadede Ceza İnfaz Kurumları'ndaki cezaevi vaizlerinin mesleki yeterliklerini artırmak amacıyla Ceza İnfaz Kurumları'nın bulunduğu şehirlerdeki üniversitelerdeki ilahiyat fakülteleri ile iş birliğine gidilerek hizmet içi eğitim programları düzenlenebilir. Orta ve uzun vadede ise ilahiyat fakültelerinin lisansüstü eğitim programlarında özellikle din eğitimi ve din psikolojisi alanlarının iş birliğiyle Ceza İnfaz Kurumları'ndaki manevî rehberlik ve din hizmetleri alanına yönelik tezli yüksek lisans programları açılabilir. Danışmanlık becerilerinin geliştirdiği ve vaka örneklerinin paylaşılıp analiz edildiği interaktif ve uygulamalı atölyeler şeklinde tasarlanacak bu eğitim programları verimliliği artırabilir. Verilen bu eğitim sonucunda amaçlanan yeterliklerin kazanılıp kazanılmadığını tespit edebilmek için drama ve senaryo şeklinde ölçme-değerlendirme faaliyetleri gerçekleştirilebilir. Böylece manevî danışmanların/cezaevi vaizlerinin sahada karşılaşılabilecek durumlar karşısındaki tutumları ortaya çıkarılabilir ve eksikliklerinin giderilmesine yönelik ekstra çalışmalar yapılabilir.

c. Ceza İnfaz Kurumları'nda gerçekleştirilen manevî rehberlik ve din hizmetlerine ilişkin yapılan tüm araştırmalarda fiziksel ortamdan kaynaklanan sorunlar sık sık dile getirilmektedir. 2011 yılında imzalanan protokolün bir gereği olarak Ceza İnfaz Kurumları'nda yürütülen din ve ahlak

⁷² Ömer Faruk Söylev, "Din Görevlilerinin Hastanelerde Manevî Bakım Hizmetlerine İlişkin Görüşleri", *Manevi Danışmanlık ve Rehberlik* (İstanbul: DEM Yayınları, 2016), 2: 86-87.

⁷³ Ömer Faruk Söylev, *Türkiye'de Dini Danışma ve Rehberlik: Alanları, İmkânları ve Yöntemleri (Diyanet İşleri Başkanlığı Örneği)* (Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi, 2014), 86-87.

dersleri için sınıflar ve manevî rehberlik faaliyetleri için bireysel görüşme odaları oluşturulmalıdır.

d. Ceza İnfaz Kurumları'nın sahip olduğu şartlar gereği manevî rehberlik ve din hizmetleri sadece hükümlü veya tutuklulara yönelik değil; aynı zamanda kurum personeline de yönelik manevî rehberlik ve din hizmetleri yapılması konusunda da gerekli girişimlerde bulunulmalıdır.

e. Ceza İnfaz Kurumları'nda görev yapan cezaevi vaizlerinden belirli aralıklarla manevî rehberlik ve din hizmetleri hakkında raporlar istenebilir. Bu raporlar sayesinde Ceza İnfaz Kurumu içerisinde ne gibi manevî rehberlik ve din hizmetleri gerçekleştirildiği, tutuklu ve hükümlülerin dini gelişimleri takip edilebilir. Fakat bu raporlara ulaşabilen ilgili kurum ve kişilerin, verilerin gizliliği bağlamında dikkat etmeleri gereken standartların oluşturulup buna uymaları sağlanmalıdır.

f. Ceza İnfaz Kurumları'nda çalışan cezaevi vaizlerinin dile getirdikleri mesleki/psikolojik tükenmişlik sorunu dikkate alınmalı, gerektiği durumlarda profesyonel danışmanlık almalarına dönük imkânlar sağlanmalıdır.

g. Ceza İnfaz Kurumları'ndaki cezaevi vaizleri ile diğer görevliler arasında işbirliği güçlendirilerek, ilgili tarafların birbiriyle bilgi ve tecrübe paylaşımında bulunmaları sağlanmalıdır.

h. Ceza İnfaz Kurumları'nda manevî rehberlik hizmetleri yeni bir alan olduğu için cezaevi vaizlerinin statüsünde ve özlük haklarında var olan belirsizliklerle ilgili yasal düzenlemeler yapılması yürütülen bu hizmetin etkili ve verimli olması açısından son derece önemlidir. Ayrıca her ne kadar Diyanet İşleri Başkanlığı ile Adalet Bakanlığı arasında protokol yapılırsa da bu hizmetin kapsamı, niteliği, mekânı, vb. hususlarda eksiklikler ve problemler vardır. Bu bağlamda cezaevi vaizlerine kulak verilerek protokol yeniden gözden geçirilmeli ve ilgili yükümlülükler kurumlar tarafından sıkı bir şekilde denetime tabi tutulmalıdır.

Kaynakça

Ağılkaya Şahin, Zuhâl. *Federal Almanya Cumhuriyeti'nde Dini Danışmanlık: Teori-Eğitim-Uygulama*. Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi. 2014.

Altıntaş, Muhammed Esat. "Hastanelerde Gerçekleştirilen Manevî Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri Üzerine Nitel Bir Araştırma (Kayseri Örneği)". *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11 (2018): 221-256.

Başar, Serpil. "Hastanelerde Din Hizmetlerinin Eğitim Boyutu". *Yaygın Din Eğitimi Sempozyumu II*. 481-495. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2013.

Can, G. *Hükümlülerde Dinî Yaşayış: Psikolojik Bir Yaklaşım*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014.

Cebeci, Suat. *Öğrenme ve Öğretme Sürecinde Dini İletişim*. 2. Baskı. İstanbul: İz Yayınları, 2011.

Çınar, Fatih. “Ceza İnfaz Kurumlarında Din Eğitimi”. *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi* 15/1 (2016): 131-148.

Çınar, Fatih. “Ceza İnfaz Kurumlarındaki Din Hizmetlerinde Cezaevi Vaizlerinin Karşılaştıkları Sorunlar”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 9/43 (2016): 2401-2418.

Çimen, Adem. “Ceza İnfaz Kurumlarında Sosyalleşme ve Islah İlişkisi”. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 15/2 (2015): 159-188.

DİB ve Adalet Bakanlığı. Adalet Bakanlığı ile Diyanet İşleri Başkanlığı Arasında Hükümlü ve Tutukluların Dini ve Ahlaki Gelişimlerini Sağlama-ya Yönelik Protokol (10.02.2011) (2011). <http://www.cte.adalet.gov.tr/menudekiler/mevzuat/protokol/P17.pdf>.

Deusen, Deborah van. *Theology and Pastoral Counseling*. Grand Rapids: William Eerdmans Publishing Company.1995.

Doğan, Recai. “Din Görevlilerinden Beklenen Yeterlilikler”. *Din Hizmetlerinde İletişim ve Rehberlik* (edt.Recai Doğan & Remziye Ege). Ankara: Grafiker Yayınları, 2015.

Ege, Remziye. “Dini Danışmanlık ve Rehberliğin Bir Bilim Dalı Olarak Gelişmesinin Gerekliliği Üzerine Bazı Düşünceler”. *Dini Araştırmalar* 14/39 (2011):104-114.

Işık, Harun. “Ceza İnfaz Kurumları Din Hizmetleri, Manevî Rehberlik ve Kur’ân Öğretiminin Etkin Bir Yapıya Kavuşturulması”. *Yaygın Din Eğitimi Sempozyumu II*. 269-288. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2012.

Işık, Harun. “Ceza İnfaz Kurumlarında Din Hizmetleri”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 2/12 (2010): 250-263.

Işık, Harun. “Ceza İnfaz Kurumu Bağlamında Manevî Rehberliğin Teorik Temelleri: İngiltere ve Türkiye’deki Uygulamaların Karşılaştırmalı Olarak Değerlendirilmesi”. *Manevî Danışmanlık ve Rehberlik* (ed. Ali Ayten ve diğ.). 215-236. İstanbul: DEM Yayınları, 2016.

Işık, Harun - Demir, Abdullah. *Ceza İnfaz Kurumları Din Hizmetleri Rehberi*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2012.

Karagül, Arslan. “Manevî Bakım: Anlamı, Önemi, Yöntemi ve Eğitimi (Hollanda Örneği)”. *Dini Araştırmalar* 14/40 (2012): 5-27.

Kaya, Mevlüt. *İletişim ve Dini Tutum*. Samsun: Etüt Yayınları, 1998.

Kaya, T. “Cezaevi Vaizliği”. *I. Din Hizmetleri Sempozyumu Kitabı II*. Ankara: DİB Yayınları, 2008.

Kayadibi, Fahri. “Yetişkin Din Eğitimi; Sorunlar ve Çözüm Önerileri”. *Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/1 (2014): 41-60.

Kılavuz, M. Akif. “Yetişkin Din Eğitimcilerinde Bulunması Gereken

- Özellikler”. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi* 12/1 (2003):135-152
- Koç, Ahmet. *Din Eğitiminde Etkili İletişim*. İstanbul: Rağbet Yayınları, 2014.
- Koç, Mustafa. “Manevî-Psikolojik Çalışmalarla İlgili Batı’da Yapılan Bilimsel Çalışmaların Tarihi ve Literatürü”. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12/2 (2012): 201-239.
- Kolbaşı, Derya. “İletişim Dili ve Empati”. *Ceza İnfaz Kurumları Din Hizmetleri Rehberi*. 94-130. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2012.
- Korkmaz, Mehmet. “İlahiyat Fakültelerinin Yaygın Din Eğitimi Yeterlikleri: Eğitim-Öğretim Alanı”. *Değerler Eğitimi Dergisi* 10/24 (2012): 127-146.
- Korkmaz, Mehmet. “Hitabet Türleri”. *Hitabet ve Mesleki Uygulama (ed. Süleyman Akyürek)*. 109-180. Ankara: Bilay Yayınları, 2018.
- Ok, Üzeyir. “İnanç Bakım ve Danışmanlığı: Bir Model Geliştirme Denemesi”. *Manevî Sosyal Hizmetler*. 103-140. İstanbul: Rağbet Yayınları, 2015.
- Özdemir, Şuayip. “Cezaevi Din Görevlileri ve Yöneticilerine Göre Cezaevlerinde Din Eğitimi” 2/4 (2002): 1-19.
- Özdemir, Şuayip. *Cezaevlerinde Din Eğitimi*. İstanbul: Arı Sanat Yayınevi, 2006.
- Özdemir, Şuayip. “Cezaevlerinde Din Eğitimi ve Dini Danışmanlık”. *Dini Danışmanlık ve Din Hizmetleri (edt. Nurullah Altaş ve Mustafa Köyllü)*. 304-339. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, 2012.
- Sundt, Jody - Dammer, Harry - Cullen, Francis. “The Role of the Prison Chaplain in Rehabilitation”. *Journal of Offender Rehabilitation* 35/3-4 (2002): 3-4.
- Söylev, Ömer Faruk. “Din Görevlilerinin Hastanelerde Manevî Bakım Hizmetlerine İlişkin Görüşleri”. *Manevî Danışmanlık ve Rehberlik*. II: 69-88. İstanbul: DEM Yayınları, 2016.
- Utsch, Michael. “Pozitif Psikolojiden Güdüler-Din Psikolojisi Araştırmaları ve Terapik /Manevî Yardım Uygulamaları”. *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 25 (2008): 169-180.